

HANKERAPORTTI
KULTTUURISÄPINÄÄ SENIOREILLE ETELÄ-SAVOSSA
1.8.2015–31.12.2016

*Tekee mieli
kulttuuria koti-
hoitoon!*

MIKKELIN KAUPUNKI

Puumala

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Mikkelin seutuvaliokunta

Raportin on koontanut projektikoordinaattori Seija Paksu.
Lisätiedot: Marita Kajander, Mikkeli, marita.kajander@mikkeli.fi

SISÄLLYSLUETTELO

4 HANKKEEN TIEDOT

Hankkeen toteutusaika: 1.8.2015 - 31.12.2016

Hankkeen toteuttajat: Kangasniemi, Mikkeli, Mäntyharju, Pieksämäki, Puumala ja Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi

Hankkeen tausta

Etelä-Savon kuntien ikäihmisten kulttuuripalvelut tällä hetkellä

Hankkeen tavoitteet

Hankkeen ohjausryhmä

Projektikoordinaattori

6 VIESTINTÄ- JA TIEDOTUSSUUNNITELMA

Viestinnän ja tiedottamisen tavoitteita

Median otsikoita hankkeesta

Tiedote 12.10.2015/"Kulttuurisäpinää senioreiden kotihoidon höysteeksi"

8 TOIMINTASUUNNITELMA

10 HANKKEEN KOHDERYHMÄ

Kohderyhmästä virisi vilkas keskustelu

Kohderyhmään kuuluvien määrä hanketta toteuttavissa kunnissa

11 YLI TUHANNEN KOTIHOIDON ASIAKKAAN KULTTUURIMIELTYMYKSIÄ SELVITETTIIN KYSELYN AVULLA

Kyselyn tarkoitus

Vastausprosentti

Kiinnostavimmat taiteenalat

12 JOHDATUSTA KUNNALLISEEN KOTIHOITON

Kuinka tullaan kotihoidon asiakkaaksi

(esimerkkinä Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi)

Kotihoidon alueet, tiimit, esimiehet, kotihoidonohjaajat ja tiiminvetäjät

(esimerkkinä Mikkelin kaupunki)

Kuvaus säännöllisen kotihoidon tehtävistä

(esimerkkinä Pieksämäen kaupunki)

15 AMMATTITAITEILIJOIDEN REKRYTOINTI

16 KULTTUURIELÄMYSTEN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

Ammattitaiteilijoiden mietteitä ja kokemuksia ikäihmisten erilaisilta kotiestradeilta

17 VALITTUUN KOHDERYHMÄÄN LIITTYVÄT HAASTEET KONKRETISOITUVAT

Haasteista huolimatta joukossa oli myös onnistumisia

18 TAIDE JA KULTTUURI KOTIHOIDOSSA -TILAISUUDET VAUHDITTAMAAN HANKKEEN TUNNETTUUTTA**19 KULTTUURI OSANA ATERIAPALVELUA – YHTEISTYÖ KÄYNNISTYY**

Muusikko Arto Kivekäs lähtee ”lisäravinteeksi” ateriapalveluauton mukaan

Innovatiivisesta kokeilusta myönteistä palautetta

Palaute ikäihmisen tyttäreltä

Ateriapalvelua kunnissa

20 TEKEE MIELI KULTTUURIA KOTIHOITOON! -SEMINAARI

Ennakkokysymykset seminaarin panelisteille

Seminaarin asiantuntijapanelistit

Seminaarin kommenttipuheenvuorot

Seminaarissa kuultua

22 TAITEILIJAT ÄÄNESSÄ**23 HANKKEEN TOIMENPITEET, TAVOITELTAVAT TULOKSET JA NIIDEN ARVIOINTI**

Hankkeen toimenpiteet

Onko seudullinen ikäihmisten kulttuuripalvelumalli saatu aikaiseksi

Kulttuurikokeilujen aikana havaittua:

Ovatko rakenteelliset uudistukset palvelurakenteessa saatu aikaiseksi

Lisääkö toimintamalli ikäihmisten osallisuutta ja

osallistumista kulttuuripalveluiden piiriin

Kokevatko asiakkaat palvelun laadun parantuneen toimintamallin kautta

Kuinka moni ikäihmisten palvelutoimintapaikka on toiminnassa mukana

Paljonko on tavoitettu ikäihmisiä toimintamallin piiriin

Minkälaisia muutoksia on tapahtunut sosiaali- ja terveydenhuollon

henkilöstön toimintatavoissa

Kulttuurikokeiluista ja -toiminnasta kerätään palautetta asiakkailta, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä kunnan henkilöstöltä

28 LOPUKSI**29 LOPPUJEN LOPUKSI NÄKÖKULMIA TEKIJÖILTÄ**

HANKKEEN TIEDOT

Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa, OKM51/620/2015

Hanketta rahoitti opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Mikkelin seutuvaliokunta

Hanketta hallinnoi Mikkelin kaupunki, sivistystoimi, yleiset kulttuuripalvelut

Hankkeen toteutusaika: 1.8.2015 - 31.12.2016

Hankkeen toteuttajat: Kangasniemi, Mikkeli, Mäntyharju, Pieksämäki, Puumala ja Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi

Hankkeen tausta

Hanke pohjaa Etelä-Savon seudulliseen vanhusten palvelujen toiminta-ohjelmaan vuosille 2014 – 2025. Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimen vanhuspalvelujen tehtävänä on ikääntyvän väestön hyvinvointia ja terveyttä tukeviin ja uhkaaviin tekijöihin kohdennettu hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä ikääntyvän väestön tarpeita vastaavien ja valtakunnallisten suositusten mukaisten peruspalvelujen tuottaminen seudullisesti toimivassa palvelurakenteessa. Vanhuspalveluiden toimintakäsikirjassa on kuvattu vanhuspalveluiden palvelukokonaisuus. Kulttuurinen saavutettavuus kuuluu vanhuspalveluiden toimintaohjelmassa osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Seudullinen vanhuspalvelujen tulevaisuudenkuva perustuu vahvaan alueelliseen yhteistyöhön. Voimavarat yhdistämällä kunnat ovat omalta osaltaan mahdollistamassa alueen ikääntyvälle väestölle arvokkaan vanhuuden johon yhtenä osana kuuluvat kulttuuripalvelut.

Vanhuspalvelulaki edellyttää, että kulttuuripalvelut ovat yksi osa ikäihmisten toimintakyvyn tukemisessa. Tulevaisuudessa ei voida enää keskittyä vain hoivaan ja hoitamiseen, vaan tarvitaan muutakin. Kyse on uusien toimintatapojen ja -mallien etsimisestä, asenteiden muuttamisesta ja täydennyskoulutuksesta, joka auttaa näkemään vanhuspalvelut laajemmin kuin hoivatyönä.

Etelä-Savon kuntien ikäihmisten kulttuuripalvelut tällä hetkellä

Ikäihmisten kulttuuripalveluita tuotetaan Etelä-Savon kunnissa kuntakohtaisesti ja hyvinkin eri tavoin ja resurssein. Kulttuuripalvelut ovat jokaisessa kunnassa erilaisia. Yhteinen kuntien ongelma on ikäihmisten kulttuuripalveluiden hajanaisuus, toiminnan erilainen määrä, taloudelliset resurssit, laajuus, laatu ja alueelliset erot.

KANGASNIEMEN kunnan seniorikuntalaiset käyttävät kunnan kulttuuripalveluja aktiivisesti. Laitoksissa on ollut mm. tanssitaideprojekti ja vanhainkodissa on parhaillaan menossa näytelmäryhmä-hanke. Taiteilijavierailuja on satunnaisesti ja paikalliset kuorot ym. ryhmät vierailevat ikäihmisten luona.

PIEKSÄMÄEN kaupunki tuottaa senioreille kulttuuripalveluita omana tuotantona ja ostopalveluna. Pieksämäellä toteutetaan kulttuuripalveluja monimuotoisesti yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, mm. Seutuopiston ja kolmannen sektorin kanssa. Seniorikulttuuria tuotetaan sekä omana toimintana (teatteri kerran vuodessa, tanssiesityksiä, konsertteja ja maalausryhmää) ja ostopalveluna (mm. esityksiä yksiköihin) sekä osallistavana toimintana, jossa ikäihmiset tuottavat ja järjestävät itse tapahtumia. Erilaisia tapahtumia ovat: vanhusten viikon kulttuuritapahtumat, Kulttuuria kaikille viikko huhtikuussa, Poleenin joulun avaus, Itsenäisyysjuhla, Kalevalanjuhla ja Veteraanipäivä.

PUUMALASSA vanhusten kulttuuripalveluita järjestävät sekä kunnan kulttuuritoimi, vanhuspalvelujen yksikkö että kolmas sektori. Teatterivierailuja, konsertteja ja laulutilaisuuksia järjestetään pääsääntöisesti vanhusten palvelukeskuksessa. Ns. päivätoiminta kotona asuville vanhuksille ei sisällä kulttuuri tai -virkistyspalveluja.

MÄNTYHARJUN kulttuuripalvelujen johtoajatuksena on ollut yli-ikäpolvinen toiminta, jossa eri-ikäisille kuntalaisille on tarjottu mahdollisuuksia yhteiseen kulttuurikokemukseen. Kulttuuri-

palvelujen seniorituotteen kautta kulttuuripalvelut tarjoavat säännöllisesti kulttuuria myös vanhushoitoyksiköihin sekä toimivat resurssina ja yhteistyökumppanina erilaisille ikäihmisten piirissä toimiville yhdistyksille.

MIKKELIN kaupungin kulttuuripalveluissa kuuluu yhden vakituisen kulttuurituottajan tehtäviin koordinoita ja järjestää kaupungin ikäihmisille erilaista kulttuuritoimintaa. Ikäihmisten kulttuuri-toiminnan toteuttamiseen on vuosittain varattu määräraha. Vuonna 2014 ikäihmisille järjestettiin noin kolmekymmentä kulttuurivierailua kaupungin eri palveluyksiköihin. Ikäihmisiä näissä oli yli yhteensä lähes tuhatkunta. Sen lisäksi järjestetään vuosittain ikäihmisille erilaisia tapahtumia. Puistokonserttien sarja, veteraanipäivänjuhla ja itsenäisyyspäivänjuhlan sekä muita erilaisia tapahtumia jotka ovat myös suunnattu ikäihmisille. Mikkelin kaupunginorkesteri on myös kiertänyt useampaan kertaan ikäihmisten palvelutaloissa ja muissa paikoissa esiintymässä. Mikkelin kansalaisopisto tarjoaa myös ikäihmisille erilaista toimintaa. Mikkelin kaupunki avustaa vuosittain erilaisia järjestöjä ja muita toimijoita avustuksilla ja suoraan ostopalveluilla. Näin mahdollistetaan kulttuuripalveluita kolmannen sektorin ja erilaisten muiden tahojen kautta ikäihmisille. Mikkelin kaupunki avustaa Itäisen tanssin aluekeskusta vuosittain kohdistaen osan rahasta ikäihmisten kulttuuripalveluihin.

Hankkeen tavoitteet

Hankkeen tavoitteena on luoda toimiva ja asiakkaasta lähtevä Etelä-Savon ikäihmisten kulttuuripalvelumalli, jossa eri kunnat ja toimijat tuottavat ikäihmisille suunnattuja palveluja yhdessä.

Uuden toimintamallin avulla pyritään vahvistamaan kulttuurin asemaa osana vanhuspalveluja sekä saamaan se yhdeksi osaksi kotihoidon palveluja perinteisten vanhuspalvelujen rinnalle. Uuden palvelumallin avulla halutaan lisätä kulttuurin keinoin yleistä hyvinvointia sekä edistää samalla alueen ammattitaiteilijoiden työllistymistä. Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa -hankkeen avulla pyritään vähentämään eri kuntien alueellisia, sosiaalisia ja taloudellisia esteitä sekä lisäämään kulttuurin keinoin ikäihmisten kokonaisvaltaista tasa-arvoa suhteessa kulttuuripalveluihin. Tavoite on tehdä jatkossa yli kuntarajojen oleva kulttuuripalveluiden toimintamalli, jolla edistetään taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta laajasti Etelä-Savossa. Hankkeen aikana testataan ja luodaan uutta ikäihmisten palvelumallia hankkeen toiminta-alueella Etelä-Savossa hyödyntäen muualla Suomessa tehtyjä kokeiluja.

Hankkeen ohjausryhmä

Marita Kajander

kulttuurijohtaja, Mikkeli

Seija paksu

projektikoordinaattori, Mikkeli

Irene Spännäri

kulttuurisihteeri, Kangasniemi

Anu Yli-Pyky

kulttuurisihteeri, Mäntyharju

Tuula Vainikka, matkailu- ja

kulttuurisihteeri, Puumala

Tiina Silvast-Törrönen

vapaa-aikasihteeri, Pieksämäki

Päivi Meskanen

*ohjaaja, Kiiskimäen päiväkeskus,
Mikkeli*

Heli Särkkä

kotihoidon ohjaaja, Mikkeli

Arja Väänänen

*hyvinvointikoordinaattori,
Mikkeli*

Sirpa Pyrhönen

kulttuurituottaja, Mikkeli

Hankkeen toimintasuunnitelman mukaisesti tavoitteena oli saada ohjausryhmään mm. taide-toimikunnan edustaja sekä eri alojen taiteilijoita. Yrityksistä huolimatta tässä tavoitteessa ei onnistuttu. Organisaatiomuutoksilla ym. tekijöillä oli vaikutuksensa ohjausryhmän kokoamiseen. Käytännön yhteistyö Taiteen edistämiskeskuksen sekä läänintaiteilijoiden kanssa oli kuitenkin aktiivista ja heiltä saatiin arvokasta tukea ja tietoa hanketoimintaan. Taiteilijanäkökulma puolestaan tuli hyvin esille hankkeen kanssa yhteistyössä olevien ammattitaiteilijoiden välityksellä.

Projektikoordinaattori

Hankkeen osa-aikaisena (50 %) projektikoordinaattorina (1.9.2015–30.12.2016) työskenteli Seija Paksu.

VIESTINTÄ- JA TIEDOTUSSUUNNITELMA

Hankkeelle laadittiin viestintä- ja tiedotussuunnitelma. Pääasiallinen tiedotusvastuu oli projektikoordinaattorilla. Lisäksi ohjausryhmän jäsenet tiedottivat hankkeesta oman kuntansa alueella eri viestintäkanavia ja -välineitä hyödyntäen. Hanketoimijoiden aktiivisen tiedottamisen ansiosta hanke sai hyvin näkyvyyttä eri kuntien tiedotusvälineissä.

Viestinnän ja tiedottamisen tavoitteita

- *hankkeen tunnetuksi tekeminen*
- *hanketoiminnan käytännön toimenpiteiden tukeminen ja tavoitteiden saavuttaminen*
- *tiedottaa hankkeen tapahtumista sen toiminta-alueella (Etelä-Savo/hankkeen toteuttajakunnat) eri kanavia ja yhteistyöverkostoja hyödyntämällä*
- *välittää hankkeesta tietoa eri sidosryhmille*
- *eri sidosryhmien välisen yhteistyön tiivistäminen*
- *lisätä ikäihmisten kulttuurin tuntemusta*
- *vahvistaa kulttuurin roolia osana vanhuspalveluja*
- *tutkimustiedon ja hyvien käytäntöjen välittäminen/keskustelun herättäminen kulttuurista hyvinvoinnin edistäjänä*
- *mahdollistaa palautteen saaminen*
- *helpottaa ikäihmisten kulttuuripalvelumallin toteutumista yhteistyössä hankkeesta kiinnostuneiden kanssa*
- *innostaa ja aktivoida hanketoiminnassa mukana olevia hankkeen tavoitteiden saavuttamiseksi*
- *yhteistyön lisääminen toisten hanketoimijoiden kanssa*

Median otsikoita hankkeesta

- *Kulttuurisäpinää senioreille*
- *Yli tuhannen kotihoidon asiakkaan kulttuurimieltymyksiä selvitetään*
- *Taide ja kulttuuri kotihoidossa*
- *Vanhuksen kotona soi kohta haitari – kolme taiteilijaa vie kulttuuria kotihoitoon*
- *Kolme koota tuottamaan kulttuurielämyksiä kotihoidon asiakkaille*
- *Teatteri tuli lähelle*
- *Kulttuurisäpinää senioreiden kotihoidon höysteeksi*
- *Mielensäpahoittaja tekee kotikäyntejä*
- *Maistuisiko hernerokka Metsäkukilla*
- *Mäntyharjussa mummot jäivät kotiin – Seuraavaksi kulttuurisäpinää viedään Mikkeliin*
- *Kulttuurisäpinä toi naurun mukanaan*

Tiedote 12.10.2015/"Kulttuurisäpinää senioreiden kotihoidon höysteeksi"

"Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa -hankkeen avulla halutaan lisätä ikäihmisten hyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin. Hankkeen taustalla on Etelä-Savon vanhuspalvelujen seudullinen toimintaohjelma vuosille 2014 - 2025, johon kulttuurinen saavutettavuus kuuluu osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Myös vanhuspalvelulaki edellyttää, että palvelujen on tuettava ikäihmisen toimintakykyä ja osallisuutta sekä ehkäistävä ennalta muuta palveluntarvetta. Monet tutkimukset ovat osoittaneet kulttuurin myönteisen vaikutuksen ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin ja siten kulttuuri olisikin hyvä saada mukaan myös kunnan tarjoamiin palveluihin. Kulttuurinen saavutettavuus kuuluu vanhuspalveluiden toimintaohjelmassa osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Seudullinen vanhuspalvelujen tulevaisuudenkuva perustuu vahvaan alueelliseen yhteistyöhön.

– *Kulttuurisäpinää-hanke on osa vanhuspalvelujen toimintaohjelman konkreettista toimeenpanoa. Kotihoito on painopistealue ja kotihoitoon tarvitaan kaikkien toimijoiden yhteistyötä ja voimavaroja, jotta saadaan tuettua ihmisten toimintakykyä ja tuomaan elämään sisältöä, muutakin kuin perinteistä hoivaa ja hoitoa. Kulttuurin hyödyntäminen on jäänyt vähäiseksi vanhuspalveluissa. Tätä kautta saadaan kokeiltua uutta toimintamallia ja luomaan uusia, hyviä käytäntöjä, toteaa vammais- ja vanhuspalvelujen johtaja ja Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimen vastuhenkilö **Niina Kaukonen**.*

Hankkeen tavoitteena on luoda toimiva ja asiakkaasta lähtevä Etelä-Savon seudun ikäihmisten kulttuuripalvelumalli, jossa eri kunnat ja toimijat tuottavat ikäihmisille suunnattuja palveluja yhdessä. Uuden toimintamallin avulla pyritään vahvistamaan kulttuurin asemaa osana vanhuspalveluja ja saada se yhdeksi osaksi kotihoitoa. Uuden palvelumallin avulla halutaan lisätä kulttuurin kautta yleistä hyvinvointia sekä edistää samalla alueen ammattitaiteilijoiden työllistymistä. Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa -hankkeen avulla pyritään vähentämään eri kuntien alueellisia, sosiaalisia ja taloudellisia esteitä sekä lisäämään kulttuurin keinoin ikäihmisten kokonaisvaltaista tasa-arvoa suhteessa kulttuuripalveluihin. Tavoite on tehdä jatkossa yli kuntarajojen oleva kulttuuripalveluiden toimintamalli, jolla edistetään taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta laajasti Etelä-Savon alueella. Hankkeen aikana testataan ja luodaan uutta ikäihmisten palvelumallia Etelä-Savon alueelle hyödyntäen muualla Suomessa tehtyjä kokeiluja.

– *Nyt jos koskaan on taiteella ja kulttuurilla mahdollisuus kytkeytyä osaksi tulevaisuuden ikäihmisten kulttuuripalveluita. Poikkihallinnollinen yhteistyö, kuntarajat ylittävä palveluajattelu, kulttuurin saavutettavuus ja saatavuus ovat tässä hankkeessa ydinasioita. Taiteella on vaikuttavuutta ja merkitystä osana ikäihmisten parempaa elämänlaatua ja kokonaisvaltaista hyvinvointia, mainitsee Mikkelin kaupungin kulttuurijohtaja **Marita Kajander**.*

Hanketta toteuttavat Kangasniemi, Mikkeli, Mäntyharju, Pieksämäki, Puumala sekä Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi. Hanketta rahoittavat opetus- ja kulttuuriministeriö ja Mikkelin seutuvaliokunta. Lisätietoja: Mikkelin kaupunki, Seija Paksu, projektikoordinaattori, puh. 044 794 5423, sähköposti: seija.paksu@mikkeli.fi.

TOIMINTASUUNNITELMA

Toimintasuunnitelmasta ilmeni hankkeen tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävät pääasialliset toimenpiteet. Suunnitelmaa päivitettiin tarpeen mukaan ohjausryhmän tekemien päätösten mukaisesti.

ELOKUU-SYYSKUU 2015

- *koordinaattorin rekrytointi*
- *hankkeen käynnistäminen*
- *ohjausryhmän kokoaminen*
- *ohjausryhmän 1. kokous*
- *hankkeen tavoitteiden selkiyttäminen ja toiminnan suunnittelu*
- *hankkeen budjetti ja seuranta*
- *seniorikohderyhmän valinta*

LOKAKUU-JOULUKUU 2015

- *ohjausryhmän 2. kokous*
- *selvitetään kohderyhmään kuuluvien senioreiden määrä kunnissa*
- *kulttuurin määritelmä hankkeessa (laadukkaat taide- ja kulttuurikokemukset): mitä ja millaisia ne ovat?*
- *ammattitaiteilijan määritelmä hankkeen näkökulmasta*
- *toimintasuunnitelman laatiminen ja aikatauluttaminen*
- *viestintäsuunnitelman laatiminen*
- *Etelä-Savossa toimivien eri taiteenalojen ammattilaisten kartoittaminen*
- *tiedotteen laatiminen ja sen laaja levittäminen alueella*
- *hankkeesta tiedottaminen kuntien sosiaali- ja terveystoimen sekä kotihoidon henkilöstölle*
- *senioreille suunnatun kyselylomakkeen (mm. mitä halutaan: musiikkia, taidetta, tanssia...) laatiminen*
- *sovitaan kotihoidon henkilökunnan kanssa kyselyn järjestämisestä käytännössä*
- *kyselyn käynnistäminen valitulle kohderyhmälle*
- *palautelomakkeen työstäminen senioreille, omaisille ja hoitohenkilökunnalle (kokemuksia, huomioita, parantamista, onnistumisia ym.)*
- *projektikoordinaattorin ja keskeisten toimijoiden tapaamiset kunnissa*
- *raportointiaineiston kokoaminen*

TAMMI-HUHTIKUU 2016

- *budjettiseuranta*
- *senioreille suunnattu kysely jatkuu*
- *saatujen kyselyvastausten yhteenveto*
- *"kulttuurisäpinän" käynnistäminen käytännössä*
- *taiteilijoiden valinta ja työskentely käytännössä*
- *sovitaan palautteiden aikataulusta/ajoituksesta*
- *sovitaan tapa, kuinka taiteilijoilta saadaan palaute*
- *palautteen kerääminen hoitohenkilökunnalta ja senioreilta*
- *saatujen palautteiden yhteenveto*

- tarpeen mukaan saatun palautteeseen reagoiminen
- eri kohderyhmille suunnattu tiedottaminen hankkeen etenemisestä
- tiedon kerääminen erilaisista kulttuurintuottamismalleista ja hyvistä käytännöistä muualla Suomessa
- yhteistyön aktivointi sidosryhmien välillä ja verkostoituminen
- uusien kumppanuuksien luominen eri hallinnonalojen välille
- ratkaisujen etsiminen ikäihmisten kulttuuritarjonnan monipuolistamiseen Etelä-Savossa
- toimintamallin suunnittelu
- "Kulttuurista säpinää, onnea ja lisävuosia" -tilaisuuden suunnittelu ja asiantuntijan/kohderyhmän valinta
- projektikoordinaattori tapaa eri sidosryhmiä kunnissa
- raportointiaineiston kokoaminen

TOUKOKUU-ELOKUU 2016

- jakson toimenpiteet suurelta osin samoja kuin edellisen jakson
- ohjausryhmän 3. kokous
- "kulttuurisäpinä" jatkuu käytännössä
- hankkeen toimintalinjojen tarkistaminen (pitäisikö jotain tehdä toisin) ja pohdintaa tavoitteiden saavuttamisesta
- "ikäihmisten kulttuuripalvelumallin" hahmottamista
- tiedotetaan aktiivisesti
- palautetta kerätään ja analysoidaan
- projektikoordinaattori tapaa eri sidosryhmiä kunnissa
- raportointiaineiston kokoaminen
- kulujen tarkistaminen

SYYSKUU-JOULUKUU 2016

- ohjausryhmän 4. kokous
- hankkeen toiminta jatkuu sovitulla tavalla
- "ikäihmisten kulttuuripalvelumallin" työstäminen jatkuu
- raportointiaineistoin kokoaminen
- loppuraportin työstäminen
- tuloksista tiedottaminen ja hankkeen päättäminen

HANKKEEN KOHDERYHMÄ

Ohjausryhmä valitsi hankkeen kohderyhmäksi 75 vuotta täyttäneet säännöllisen kotihoidon asiakkaat. Valintaperusteena oli kohderyhmään kuuluvien ikäihmisten eri syistä alentunut toimintakyky, jonka takia heidän osallistumisensa erilaisiin kulttuuritapahtumiin oli hankalaa. Kohderyhmän todettiin asettavan kulttuurin saavutettavuuden näkökulmasta useita haasteita, mutta toisaalta hankkeen tarkoitus olikin eri kokeilujen avulla löytää keino, jonka avulla kulttuurin tarjoaminen ikäihmisille olisi mahdollista heidän asuinpaikastaan, iästään tai toimintakyvystään riippumatta.

Kohderyhmästä virisi vilkas keskustelu

Seuraavana muutamia poimintoja:

- *kenttä pirstaleinen*
- *osa asiakkaista erittäin huonokuntoisia*
- *resurssit ja rahat rajallisia*
- *käytännössä on kokeiltu ns. "korttelikerhoa" ja sen kehittämistä on tarkoitus jatkaa*
- *positiivista tahtotilaa ja intoa uuden kokeiluun toivottiin (kulttuuri mukaan hoivaan)*
- *kustannustehokkuutta ja järkevyyttä toimintaan*
- *kulttuuripalvelujen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistyön lisääminen*
- *"alueelliset yllyttäjät" ikäihmisten kulttuuri-innostajiksi (nuttua päälle ja menoksi...)*
- *SPR-ystäväpalvelu, kulttuurikaveri, kirjaston kotipalvelu*
- *Kotiturva-hanke 2015 – 2017/Vanhustyön keskusliitto*
- *viriketeknologian hyödyntäminen (esim. vuorovaikutteinen palvelu-tv)*

Kohderyhmään kuuluvien määrä hanketta toteuttavissa kunnissa

75 vuotta täyttäneiden säännöllisen kotihoidon asiakkaiden lukumäärä hanketta toteuttavissa kunnissa marraskuussa 2015 (Lähde: Tilastokeskus ja kuntien omat järjestelmät)

Kunta	Kaikki kunnassa asuvat 75-vuotta täyttäneet	Kaikki kunnassa asuvat 75-vuotta täyttäneet kotihoidon asiakkaat	Kunnan 75 v. täyttäneet säännöllisen kotihoidon asiakkaat
Mikkeli 54665 asukasta	5455	1219	627
Puumala 2260 asukasta	352	69	34
Kangasniemi 5628 asukasta	884	296	141
Mäntyharju 6159 asukasta	1181	290	118
Pieksämäki 18801 asukasta	2565	500	275

Hankkeen toiminta-alueella kohderyhmään kuuluvia 75 vuotta täyttäneitä säännöllisen kotihoidon asiakkaita oli yhteensä 1195.

YLI TUHANNEN KOTIHOIDON ASIAKKAAN KULTTUURIMIELTYMYKSIÄ SELVITETTIIN KYSELYN AVULLA

Kyselyn tarkoitus

Kyselyn tavoitteena oli selvittää kohderyhmään kuuluvien ikäihmisten mielenkiintoa eri taiteenaloja kohtaan. Samalla saimme mahdollisuuden välittää tietoa hankkeesta sekä sen tavoitteista hankkeen sidosryhmiin kuuluville (sosiaali- ja terveystoimi, kotihoidon työntekijät, ikäihmiset, omaiset ym.).

Kysely toteutettiin yhteistyössä kotihoidon työntekijöiden kanssa. Resurssien säästämiseksi kyselylomakkeesta tehtiin mahdollisimman yksinkertainen. Alempana olevista taiteenlajeista pyydettiin valitsemaan kaksi eniten kiinnostavaa vaihtoehtoa.

- kirjallisuus (äänikirjat, kirjoittaminen)
- kuvataide (maalaaaminen, piirtäminen)
- muotoilu (näyttelyssä käynti, muotoilu erilaisista massoista)
- musiikki (soittaminen, laulaminen)
- sirkus (taikuri, jonglööri)
- tanssi (tanssiesitys, tuolitanssi)
- teatteri (teatterissa käynti, nukketeatteri)
- valokuvaus (valokuvaaminen, keskustelua valokuvista)
- elokuva (elokuvissa käynti, lyhytelokuvan tekeminen)
- muuta, mitä

musiikki
kirjallisuus
teatteri

Vastausprosentti

75 vuotta täyttäneille säännöllisen kotihoidon asiakkaille suunnatun kyselyn vastausprosentti oli 16 %. Korkein vastausprosentti saavutettiin Puumalassa 47 % ja alhaisin vastausprosentti, 0 %, oli Pieksämäellä.

Yhtenä syynä heikkoon vastausprosenttiin oli nopea aikataulu, eikä kotihoidon työntekijöitä onnistuttu sitouttamaan riittävän hyvin yhteistyöhön liittyen kyselyn käytännön järjestelyihin. Myös valittu kohderyhmä oli haasteellinen, koska joukossa oli erittäin heikkokuntoisia kotihoidon asiakkaita, jotka tarvitsivat avustusta kyselyyn vastaamisessa. Haasteellinen kohderyhmä valittiin kuitenkin tietoisesti ja taustalla ajatus siitä, että "kulttuuri kuuluu kaikille elämäntilanteesta ja asuinpaikasta riippumatta".

Kunta	Vastausprosentit kunnittain	Kohderyhmään kuuluvien lukumäärä / vastanneet
Kangasniemi	37 %	141 / 52 vastausta
Mikkeli	15 %	627 / 96 vastausta
Mäntyharju	23 %	118 / 27 vastausta
Pieksämäki	0 %	275 / 0 ei yhtään vastausta
Puumala	47 %	34 / 16 vastausta

Kiinnostavimmat taiteenalat

Kaikki taiteenalat saivat kannatusta, mutta kolme selkeästi kiinnostavinta taiteenaloa olivat musiikki, kirjallisuus ja teatteri.

JOHDATUSTA KUNNALLISEEN KOTIHOITOON

Meneillään olevan sosiaali- ja terveyshuollon rakenneuudistuksen takia tässä raportissa ei ole tarkoituksenmukaista lähteä laajemmin esittelemään vanhuspalvelujen rakenteita, mutta kokonaisuuden hahmottamiseksi muutama sana kunnallisesta kotihoidosta lienee paikallaan.

Hankkeessa mukana olevat kunnat olivat erilaisia sekä kooltaan, toimintatavoiltaan ja luonteeltaan. Esimerkiksi Mikkeliin kohderyhmään kuului 627 henkilöä ja Puumalassa 34 henkilöä. Mitä suurempi kunta on kysymyksessä niin sitä useampi tasoinen on sen tiedonvälitysketju. Pienissä kunnissa tiedon välittäminen halutulle kohderyhmälle sujuu nopeammin.

Seuraavana esimerkissä kerrotaan mm. ikäihmisen kotihoitoon liittyvästä palvelusuunnitelmasta Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimen alueella.

Kuinka tullaan kotihoidon asiakkaaksi (esimerkkinä Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi)

Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi: Vanhuspalveluiden toimintakäsikirja 2016

”Mikkelin seutuosote järjestää Mikkelin kaupungin sosiaali- ja terveyspalvelut. Sote-alueeseen kuuluu Mikkelin lisäksi myös Hirvensalmi, Kangasniemi, Pertunmaa, Mäntyharju ja Puumala.

Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alue aloitti toimintansa 1.1.2012. Palveluiden järjestämisestä vastaa seudullinen järjestäjälautakunta ja palveluiden tuotannosta neljä palvelutuotantoyksikköä.

Mikkelin palvelutuotantoyksikkö tuottaa palvelut ensisijaisesti Hirvensalmen, Puumalan ja Mikkelin kuntien asukkaille. Kangasniemen palvelutuotantoyksikkö tuottaa palvelut ensisijaisesti Kangasniemen kunnan, Mäntyharjun palvelutuotantoyksikkö ensisijaisesti Mäntyharjun kunnan asukkaille ja Pertunmaan palvelutuotantoyksikkö ensisijaisesti Pertunmaan kunnan asukkaille. Yhteistoiminta-alueella edistetään kuntalaisten valinnanvapautta palvelupaikan valinnassa.

Valikoituminen kotihoidon asiakkaaksi

Palveluohjauksen perusteella tehdään palvelusuunnitelma ja päätös kotihoidon asiakkuuden aloittamisesta seudullisten kotihoidon palvelujen myöntämisperusteiden mukaan.

Asiakas tai hänen edustajansa ottaa yhteyttä palveluohjausyksikköön tai vastaavalle taholle, joka arvioi asiakkaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä sovittujen mittareiden avulla yhteistyössä asiakkaan ja /tai hänen edustajansa kanssa.

Ennen lopullista palvelupäätöstä asiakas on kotihoidon palvelujen piirissä ns. arviointijaksolla keskimäärin neljän viikon ajan. Arviointijakson aikana selvitetään tarkemmin asiakkaan toimintakykyä, kuntoutumisen mahdollisuutta ja kotona selviytymistä.

Arviointijakson perusteella asiakkaalle tehdään lopullinen hoito- ja palvelusuunnitelma. Arviointijakson aikana asiakkaan kokonaisvaltaista kuntoutumista tuetaan ja hänelle järjestetään tarpeen mukainen hoito ja palvelu.

Arviointijakson tavoitteena on lisätä asiakkaan terveyttä, hyvinvointia, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta sekä ennaltaehkäistä raskaampaa palvelun tarvetta.”

Kotihoidon alueet, tiimit, esimiehet, kotihoidonohjaajat ja tiiminvetäjät (esimerkkinä Mikkelin kaupunki)

- Mikkeliissä v. 2015 säännöllisen kotihoidon piiriin kuului 75 vuotta täyttäneitä yht. 627 henkilöä
- kotihoito on jaettu kahdeksaan eri alueeseen (esim. eteläinen alue, pohjoinen alue, Ristiinan kotihoito), joiden esimiehenä toimii kotihoidonohjaaja
- alueilla toimii noin 21 tiimiä (vrt. Puumalan kunta, jossa yksi kotihoidon alue/kaksi tiimiä)
- jokainen alue puolestaan jakaantuu yhteen tai useampaan tiimiin
- jokaisella tiimillä on tiiminvetäjä
- tiimeissä on kotihoidon työntekijöitä asiakkaiden hoitotarpeen mukaisesti

Kuvaus säännöllisen kotihoidon tehtävistä (esimerkkinä Pieksämäen kaupunki)

Pieksämäen kaupunki, perusturva, koti- ja laitospalvelut/ <http://www.pieksamaki.fi/wp-content/uploads/Kotihoidon-palvelujen-piiriin-pääsyn-perusteet.pdf>

Kotihoitoyksikön toiminta-ajatuksena on järjestää hoitoa ja huolenpitoa asiakkaille, joiden toimintakyky ja itsestään huolehtiminen on alentunut ikääntymisen, sairastumisen, vammautumisen tai muun syyn vuoksi. Kotihoito tukee ja auttaa asiakasta tehtävissä, joista hän ei itse tai läheistensä avun turvin suoriudu niin, että asiakkaalla olisi hyvä elämä omassa kodissaan mahdollisimman pitkään parhaalla mahdollisella tavalla kaupungin voimavarojen puitteissa.

Hoidon tarkoituksen lähtökohtana on asiakkaan omien voimavarojen vahvistaminen, ja häntä tuetaan ja ohjataan selviytymään mahdollisimman omatoimisesti päivän askareista ja hoitotoimenpiteistä.

Kotihoidon palveluissa noudatetaan tasa-arvoisuuden periaatetta suhteessa kunnan mahdollistamiin resursseihin. Julkisen kotihoidon rinnalla toimii yksityisiä palvelun tuottajia. Haja-asutus alueella on mahdollisuus saada palveluseteli kotihoidon arkipalveluihin.

Jokaisen asiakkaan kohdalla kartoitetaan ja arvioidaan, mikä on tarkoituksenmukaisin järjestely hoidon ja hoivan toteutuksessa. Henkilöstö kirjaa ajantasaiset tiedot asiakaskäynneistä Pegasos-asiakastietojärjestelmään ja tarvittaessa käytetään asiakkaan kotona pidettävää viestivihkoa.

HOIVALLISET TEHTÄVÄT

Henkilökohtaisen hygienian hoito

- *suihkutus 1 x viikko (poikkeuksena sairaanhoidolliset syyt)*
- *päivittäiset "pikkupesut"*
- *jalkojen perushoito, kuten kynsien leikkaus (asiakas hankkii tarvittavat välineet) ja tarvittaessa tilataan yksityinen jalkahoitaja*
- *ihon perusrasvaus*

Ravitsemuksesta huolehtiminen:

- *lounas toimitetaan ateriapalvelun kautta ja huolehditaan tarvittaessa aterioiden lämmityksestä*

Asiakkaan kanssa ulkoilu ja saattoapu:

- *ulkoilu- ja saattoapuun pyritään löytämään omaisia ja vapaaehtoisia. Ulkoilu kotihoidon toimesta voidaan järjestää vain työtilanteen mukaan, tasapuolisuus huomioiden*
- *mikäli asiakkaan jatkohoidon kannalta on välttämätöntä ja työtilanne sen sallii, kotihoito hoitaa saaton lääkärille*

KODINHOIDOLLISET JA HUOLENPITOTEHTÄVÄT SÄÄNNÖLISESSÄ KOTIHOIDOSSA

Tekstiilihuolto

- mikäli pyykkihuolto ei hoidu muuten, asiakkaan pyykit huolletaan, jos hänellä on oma kone tai vaihtoehtoisesti voidaan käyttää talon pyykitupaa, eikä se vaadi ylimääräistä käyntikertaa
- silitys, mankelointi, vaatteiden käsinpesu sekä mattojen, verhojen yms. pesu on järjestettävä omaisen/lähipiirin tai yksityisen palveluntuottajan toimesta

Vuodehuolto

- lakanoiden vaihto 1 x kk ja eritepyykki tarpeen mukaan
- vuodevaatteiden tuuletus järjestetään omaisen tai yksityisen palveluntuottajan toimesta

Siistiminen

- lattioiden imurointi asiakkaan käytössä olevissa tiloissa 1 krt/kk (makuuhuone, olohuone ja eteinen). Toimintakykyisen omaisen asuessa samassa taloudessa, pyritään siihen, että omainen huolehtii siistimisestä tai asiakasta ohjataan yksityisen palvelun piiriin.
- keittiön lattian lakaisu ja tahrojen poisto tarvittaessa
- wc:n siistiminen 1 x viikko sekä tarvittaessa
- roskien ulosvienti
- jääkaapin siistiminen (pakastimen sulatus tapahtuu lähipiirin tai yksityisen palveluntuottajan toimesta)
- asiakkaan tiskien tiskaus

Asiointi

- kauppapalvelun hoitavat omaiset tai kotihoidon tukipalvelu
- omaiset tai edunvalvoja huolehtivat pankki- ja muut asioinnit, vain poikkeustapauksissa kotihoito
- avustusten kuten asumis- ja hoitotuki hakemusten täyttö kuuluu ensisijaisesti omaisille/edunvalvojalle, mikäli asiakkaalla ei ole omaisia/edunvalvojaa niin kotihoito ohjaa ja auttaa täyttämisessä

Muut tehtävät ja asiat

- postin haku postilaatikosta
- lumenluonti sisäänkäynnin edustalta, kun se on välttämätöntä liikkumisen turvaamiseksi
- puiden kantaminen ja puilla lämmittäminen, jos se on ainoa ruuan- ja talon lämmitysvaihtoehto, ensisijaisesti omaiset/läheiset tai yksityinen palveluntuottaja hoitaa puiden kantamisen
- kotihoidon tehtäviin ei kuulu lemmikkieläinten hoito ja ulkoilutus. Asiakkaan äkillisissä sairastapauksissa lemmikkieläimen hoito ohjataan yksityiselle palveluntuottajalle.

AMMATTITAITEILIJOIDEN REKRYTOINTI

Kyselytulosten perusteella päätettiin rekrytoida Etelä-Savosta kolme ammattitaiteilijaa tuottamaan kulttuurielämyksiä hanketta toteuttavien kuntien ikäihmisille ohjausryhmän päätösten mukaisesti.

- taiteilijoita haettiin musiikin, kirjallisuuden ja teatterin aloilta
- valintakriteerijä: taiteenala, ammattitaito, hinta, kokemus yhteistyöstä sosiaali- ja terveys-huollon toimintaympäristössä, resurssit työskentelyyn
- tavoitteena edistää eteläsavolaisten ammattitaiteilijoiden työskentelymahdollisuuksia

OHJAUSRYHMÄ VALITSI TAITEILIJOIKSI:

Arto Kivekäs, musiikki (Tmi Arto Kivekäs)

Taiteen ja erityisesti musiikin vieminen ikäihmisen kotiin on hieno asia. Haluan olla osaltani edistämässä heidän hyvinvointia. Musiikki kuuluu elämään, se virkistää ja rentouttaa, sanoo musiikin edustaja Arto Kivekäs.

Risto Kopperi, teatteri, kirjallisuus (Kopperi Oy)

Mikkelin Teatterissa pitkään vaikuttaneen näyttelijän Risto Kopperin mielestä kulttuurin merkitys henkisen hyvinvoinnin ylläpitäjänä jää usein liian vähälle huomiolle. Teatterin ja kirjallisuuden ammattilaisena olen mielelläni edistämässä ikäihmisten henkistä ja fyysistä hyvinvointia.

Ismo Kotro, teatteri (Osuuskunta Huris)

Teatteria edustavan Ismo Kotron mielestä teatterikokemus ei vaadi aina suuria lavoja, valoja tai lavasteita. Kulttuuri on jokaisen oikeus riippumatta iästä tai kunnosta. Tämä hanke yhdistää nämä kaksi ajatusta.

KULTTUURIELÄMYSTEN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

Kulttuurielämysten käytännönjärjestelyistä ja ajankohdista sovittiin yhteistyössä kunkin kunnan ohjausryhmän jäsenen, kotihoidon esimiesten ja työntekijöiden sekä taiteilijoiden, ikäihmisten ja omaisten kanssa. Noin tunnin mittainen kulttuurielämyksiä toteutettiin sekä ikäihmisten omassa kodissa että erilaisissa yhteisissä kokoontumispaikoissa.

Hankkeen tavoitteista ja toiminnasta välitettiin eri sidosryhmille kohdennettua tietoa (kuntien sosiaali- ja terveystoimi/vanhuspalvelut, esimiehet, kotihoidon työntekijät, omaiset ja 75 vuotta täyttäneet säännöllisen kotihoidon asiakkaat). Lisäksi kerrottiin mahdollisuudesta saada ammattitaiteilijan toteuttama kulttuurielämys ikäihmisen omassa kodissa.

Tavoitteena oli järjestää samalle ikäihmiselle suunnattuja kulttuurielämyksiä useamman kerran mm. vaikuttavuuden arvioimiseksi.

KULTTUURIELÄMYS IKÄIHMISEN KOTONA

- noin tunnin mittainen kulttuurielämys tuotettiin ennakko-työ- selyyn vastanneelle 75 vuotta täyttäneelle säännöllisen kotihoidon asiakkaalle hänen omassa kodissaan erillisen sopimuksen mukaan
- aikaa varattiin myös keskustelulle
- taitelijat vastasivat taide-elämyksen sisällöstä ja soveltuvuudesta kohderyhmälle sekä kaikista työskentelyyn tarvittavista välineistä
- useimmiten paikalla oli avustamassa kotihoidon työntekijä, fysioterapeutti tai omainen
- Ikäihmisen kanssa kulttuurielämystä jakamaan toivottiin omaista tai läheistä, hyvää ystävää tai vaikkapa naapuria
- tarkoitus oli herättää keskustelua ja synnyttää vuorovaikutusta ihmisten välille
- kulttuurielämyksiin osallistujilta kerättiin palautetta

Kuva: Tuula Vainikka

Ammattitaiteilijoiden mietteitä ja kokemuksia ikäihmisten erilaisilta kotiestradeilta

- on haastavaa ja mielenkiintoista työskennellä ikäihmisten omassa kodissa, jossa käytettävissä oleva tila saattaa olla n. 2 m² ja välimatkaa katsojaan metrin verran
- joskus mieltä on saattanut vaivata epätietoisuus esityksen kiinnostavuudesta, toisaalta eräskin katsoja on kokenut kulttuurielämyksen olleen parasta, mitä hänen elämässään on tapahtunut, vaikkakin katsoja oli nukahtanut esityksen aikana
- kulttuurielämyksen toteuttaminen ikäihmisen omassa kodissa on hieman "outo" ja erikoinen tilanne sekä taiteilijalle että ikäihmiselle (elämys siis molemmille osapuolille)
- on hieno huomata "jotakin aukeavan" ikäihmisen sisällä
- yksinäisyys tulee joskus vahvasti esille
- vaatii taiteilijalta hyvää tunneälyä ja kykyä muuntautumiseen ikäihmisen reaktioiden mukaisesti; muutetaan esityksen sisältöä, keskustellaan, toteutetaan toiveita ym.

VALITTUUN KOHDERYHMÄÄN LIITTYVÄT HAASTEET KONKRETISOITUVAT

Ennakoarvioiden mukaisesti myös käytäntö osoitti valitun kohderyhmän haasteelliseksi. Kotihoidon asiakkaiden tavoittaminen oli hankalaa ja omaisten tavoittaminen lähes mahdotonta. Myös ikäihmisten heikko terveydentila sekä kynnyksen ottaa taiteilija vastaan omaan kotiin oli korkea, hoitohenkilöstön rajallisista resursseista puhumattakaan. Hyväkuntoisimmat eivät myöskään olleet vielä päässeet irti "seitsemän sortin kahvipöytäajattelusta", joka sekin asetti ikäihmiselle omat paineensa. Vastatuulesta huolimatta luovuttamiselle ei annettu tilaa vaan kokeilutoimintaa jatkettiin suunnitelmien mukaisesti. Kotiin vietävien kulttuurielämysten lisäksi kartoitettiin samalla myös kohderyhmään kuuluvien yhteisiä kokoontumispaikkoja.

Haasteista huolimatta joukossa oli myös onnistumisia

*"Omaan kotiini tuotu kulttuurielämys on ollut minulle kohottava ja virkistävä juhlahetki. Kotihoidon työntekijätkin ovat huumanneet esityksen tuovan hymyn huuleeni. Hyvä etten ole tuntenut itseäni 39-vuotiaaksi! Ilon jakaminen on mielestäni tärkeää, silloin siitä tulee moninkertainen. Lapsuudesta saakka kotona on totuttu siihen, että kaikki jaetaan yhdessä toisten kanssa. Ei voi muuta sanoa, kuin että kulttuuri on hyvä juttu!", toteaa sydämellä ja huumorilla 93-vuotias **Marjatta Otva**.*

TAIDE JA KULTTUURI KOTIHOIDOSSA -TILAISUUDET VAUHDITTAMAAN HANKKEEN TUNNETTUUTTA

Tilaisuuden tavoitteena oli lisätä yleistä tietoisuutta hankkeen toiminnasta sekä kulttuurin merkityksestä osana vanhushuoltoa. Taide ja kulttuuri kotihoidossa – tilaisuus oli suunnattu jokaiselle vanhustyön parissa työskentelevälle, ikäihmisille ja kaikille niille, jotka olivat kiinnostuneita kulttuurin roolin vahvistamisesta osana vanhushuoltoa. Tapahtuma järjestettiin hankkeen toteuttajakunnissa (Kangasniemi, Mikkeli, Mäntyharju, Pieksämäki, Puumala). Asiantuntijana toimi tutkija Taru Tähti.

Keskiviikkona **13.4.** klo 13–15

TAIDE JA KULTTUURI KOTIHOIDOSSA

Mikkelin kaupunginkirjaston Mikkelin-salissa, Raatihuoneenkatu 6, Mikkel

Tilaisuus on suunnattu kaikille vanhustyön parissa työskenteleville, ikäihmisille sekä niille, jotka ovat kiinnostuneita kulttuurin roolin vahvistamisesta osana vanhushuoltoa.

Tilaisuus on maksuton.

Tervetuloa!

OHJELMA KLO 13–14
Tilaisuuden avaus, Seija Paksu
Taide ja kulttuuri kotihoidossa,
tutkija Taru Tähti

- Mihin ihminen tarvitsee taidetta
- Millaisia välineitä taiteella ja kulttuurilla on tarjota kotihoidon työkalupakkiin
- Taide osana perushuoltoa
- Keskustelua ja ajatuksia

KLO 14–15 KULTTUURIELÄMYS

KULTTUURISÄPINÄÄ SENIOREILLE ETELÄ-SAVOSSA -HANKKEEN tavoitteena on löytää toimintamalli, jonka avulla kulttuuripalvelut saadaan osaksi kotihuoltoa. **Lisätietoja:** www.mikkeli.fi

Hanketta toteuttavat Kangasniemi, Mikkel, Mäntyharju, Pieksämäki, Puumala sekä Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi. Hanketta rahoittavat opetus- ja kulttuuriministeriö ja Mikkelin seutuvaliokunta.

MIKKELIN KAUPUNKI
 Kangasniemi
 Pieksämäki
 Puumala
 MÄNTYHARJU

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Kuva: Ulla Jurvanen

Tutkija Taru Tähti on toiminut taiteen ja hyvinvoinnin kentällä ohjaajana, koordinaattorina, opettajana ja tutkijana vuodesta 2010 lähtien.

Tähti on kouluttanut kotihoidon työntekijöitä ja esimiehiä kulttuuriseen vanhustyöhön liittyvissä teemoissa sekä tekee Taideyliopiston Sibelius-Akatemiaan väitöskirjaa esteettisestä toimijuudesta sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Osallistujien määrällä mitattuna tilaisuudet eivät saavuttaneet suurta menestystä, mutta sannon mukaan laatu korvaa usein määrän. Tilaisuuksiin osallistuneiden joukossa oli hankeyhteistyöstä kiinnostuneita yhteistyökumppaneita. Myös tilaisuuksissa käydyt keskustelut antoivat suuntaviivoja hanketoiminnalle.

KULTTUURI OSANA ATERIAPALVELUA – YHTEISTYÖ KÄYNNISTYY

Muusikko Arto Kivekäs lähtee ”lisäravinteeksi” ateriapalveluauton mukaan

Päätettiin kokeilla kulttuurin liittämistä kotihoidon asiakkaille suunnatun ateriapalvelun yhteyteen Mikkeliissä ja Mäntyharjulla. Ideana oli tarjoilla ”Hernerokkaa Metsäkukilla”. Kokeilupäätöstä vauhditti vanhuspalvelujen ylimmän johdon ja esimiesten ennakoluuloton ja myönteinen suhtautuminen kokeiluun. Myös Mikkelin kaupungin ateriapalvelun tiiminvetäjä, lähihoitaja Anne Puntanen ilmoittautui ensimmäisten joukossa kulttuurikokeiluun mukaan. Mikkeliissä ateriapalvelua tarjotaan yli kolmelle sadalle ikäihmiselle.

Ateriapalvelujen tiiminvetäjän kanssa sovittiin päivät, jolloin muusikko lähtee ateriapalveluauton mukaan kierrokselle. Kotihoidon työntekijä välitti kotihoidon asiakkaalle ennakotietoa kulttuurikokeilusta ja hankkeesta. Lisäksi ennen esiintymistä ikäihmiseltä kysyttiin lupa taiteilijan tuottamaan kulttuurielämykseen. Mäntyharjun kunnan kotihoidon asiakkaille suunnatun ateriapalvelun yhteyshenkilönä toimi MenuMAT Oy:n työntekijä.

Innovatiivisesta kokeilusta myönteistä palautetta

Kulttuurin liittäminen ateriapalvelun yhteyteen oli menestys ja sai osakseen myönteistä palautetta. Kulttuuria yhdistettynä ateriapalveluun ei ole saatujen tietojen mukaan aikaisemmin kokeiltu Suomessa. Uusi innovatiivinen tapa tarjota kulttuuria ikäihmisille heidän omassa kodissaan onkin herättänyt eri toimijoiden keskuudessa suurta kiinnostusta. Pieni annos kulttuuria aterian lisukkeena tarjoiltuna madaltaa ikäihmisen kotikynnystä. Sitä vastoin mieltä se korottaa sitäkin enemmän.

Palaute ikäihmisen tyttäreltä

”Isäni luona kävi viime torstaina Arto Kivekäs soittamassa ”Metsäkukkia” ja tästä yllättävästä tapahtumasta on riittänyt juttua ihan joka päivä. Tapahtuma oli ikimuistoinen ja todella tärkeä. Aika liikuttava oli isän kommentti, kun hän sanoi tuntevansa itsensä ihan ihmiseksi, kun tällaista tapahtuu. Vanhuksesta tuntuu monesti, että ovat enemmän vaivoiksi eikä heitä arvosteta. Tällainen hanke osoittaa, että vanhuksia arvostetaan! Lämmin kiitos omasta ja isän puolesta. Teette hienoa ja arvokasta työtä ja olette keksineet ihan mahtavan idean. Ja Arto Kivekälle kiitokset ja terveiset, että haitari soi komeasti. Ei ollut kuulemma mitään näpelöimistä.”

Ateriapalvelua kunnissa

Kunnat järjestävät ateriapalvelun haluamallaan tavalla. Perinteisen ateriapalvelun lisäksi Mikkelin kaupunki tekee yhteistyötä MenuMAT Oy:n kanssa. Mäntyharjun kunta puolestaan ostaa kotihoidon asiakkaille suunnatun ateriapalvelun kokonaisuudessaan MenuMAT Oy:ltä. Perinteisessä keskuskeittiössä ateriat valmistetaan ruokalistan mukaan. MenuMAT Oy:n asiakkailla on mahdollisuus valita haluamansa ateriat.

Kotihoidon asiakkaille suunnattua ateriapalvelua

(esimerkkinä Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi)

”Ateriapalveluita järjestetään ensisijaisesti säännöllisen kotihoidon piirissä oleville asiakkaille. Ateriapalvelua on mahdollisuus saada lyhyeksikin aikaa ja myös esimerkiksi joka toinen päivä. Ennen ateriapalvelujen myöntämistä selvitetään muut aterian hankkimis- ja valmistusmahdollisuudet, kuten ruokailu läheisessä ruokailupaikassa, lähipiirin apu ja mahdollisuus hankkia ateriat ulkopuoliselta palveluntuottajalta.”/Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi/kotihoidon tukipalvelut

TEKEE MIELI KULTTUURIA KOTIHOITOON! -SEMINAARI

Tekee mieli kulttuuria kotihoitoon! -seminaari järjestettiin Valtakunnallisella vanhustenviikolla (6.10.2016) Seminaarin ohjelma koostui mm. asiantuntijapuheenvuoroista, kulttuurimaistiaisista, kulttuuriesimerkeistä ja toteuttajien kokemuksista. Yleisön joukossa oli asiantuntijoita, opiskelijoita, taiteilijoita, hanketoimijoita, kotihoidon työntekijöitä, järjestöjen edustajia ja ikäihmisiä ym.

Ennakkokysymykset seminaarin panelisteille

Alustuksissaan seminaarin asiantuntijapanelistit käsittelivät kulttuurin roolia kotihoidossa heille ennakkoon lähetettyjen kysymysten muodossa:

- *Kulttuuri kuuluu kaikille – kuuluuko kulttuuri myös ikäihmisten julkisiin palveluihin / kotihoitoon*
- *Kasvaako vai väheneekö ikäihmisten kulttuurinnälkä*
- *Kuka päättää kulttuurin roolista ikäihmisten palveluissa - ketä tarvitaan pöydän ympärille*
- *Kuka maksaa – mistä resurssit kulttuurin saamiseksi osaksi ikäihmisten palveluja*
- *Millainen ja kuinka pitkä on kulttuurin tie ikäihmisten palveluihin*

Seminaarin asiantuntijapanelistit

PAULIINA LAPIO, taiteen ja hyvinvoinnin läänintaiteilija

Lapio edistää taiteilijoiden työllistymistä sosiaali- ja terveystoimen sektorille Keski-Suomessa. Tehtävänä vaikuttaa rakenteisiin, jotta taiteen mahdollisuudet vahvistaa yhteiskunnan hyvinvointia paranevat. Hän on työskennellyt mm. Jyväskylän kaupungin kulttuuripalveluissa vastuualueena ikääntyneiden kulttuuripalvelut ja Taideapteekki-konseptin kehittäminen.

JENNI RÄSÄNEN, kulttuurisuunnittelija,

Helsingin kulttuurikeskus/Helsingin sosiaali- ja terveysvirasto

Räsäsen työnkuvaan kuuluu taide- ja kulttuuritoiminnan poikkihallinnollinen kehittäminen ja vakiinnuttaminen osaksi vanhustyötä. Hän rakentaa mm. kulttuurisen vanhustyön toimijaverkkoa, suunnittelee vanhustyön ammattilaisten täydennyskoulutusta ja edistää taidealan ammattilaisten vanhustyöhön liittyviä työmahdollisuuksia.

JAAKKO ERKKILÄ, professori, musiikkiterapeutti, psykoterapeutti

Erkkilän vastuualueena on Jyväskylän yliopiston musiikkiterapian kansainvälinen maisteriohjelma sekä kaksi musiikkiterapian kliinistä koulutusta (Eino Roiha säätiö) Tampereella ja Jyväskylässä. Hän johtaa Suomen Akatemian rahoittamaa hanketta "No Pain No Gain" (2016–2020), jossa tutkitaan musiikkiterapian vaikutusta masennukseen. On toiminut myös muusikkona ja säveltäjänä mm. useissa TV- ja elokuvatuotannoissa.

KAI LEHIKONEN, FT, esittävien taiteiden yliopistonlehtori, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, Helsinki

Lehikoinen on Suomen akatemian rahoittaman ArtsEqual - tutkimushankkeen varajohtaja. Hänen vetämänsä tutkimusryhmä tarkastelee taiteen, hyvinvoinnin ja tasa-arvon kysymyksiä taidealan ja sosiaali- ja terveysalan rajapinnoilla. Tutkimusintresseinä ovat mm. taiteelliset interventiot hybrideissä ympäristöissä ja niissä tarvittava taiteellis-pedagoginen erityisosaaminen.

KATI MYLLYMÄKI, Essote:n johtajaylilääkäri

Myllymäki on pitkän linjan yleislääkäri ja nykyisin hallintolääkäri, jonka mottona on: "Hyvinvointi ei lähde pelkästään leivästä; luonto parantaa – taide hoitaa – musiikki auttaa muistia."

Seminaarin kommenttipuheenvuorot

NIINA KAUKONEN, TtM, YTM, vanhus- ja vammaispalvelujen johtaja

Kaukonen on Etelä-Savon sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymän (ESSOTE) vastualuejohtaja ja vastaa vanhus- ja vammaispalveluista Essote – alueella (Mikkeli, Mäntyharju, Kangasniemi, Pertunmaa, Hirvensalmi, Pertunmaa, Puumala ja Juva).

HELI GYNTHNER, kehittämisspäälikkö, Etelä-Savon maakuntaliitto

Gynther työskentelee Etelä-Savon matkailun ja kulttuurin kehittämistehtävien parissa.

Seminaarissa kuultua:

- on päätettävä laaja-alaisesti kulttuurin liittämistä osaksi hoivaa
- taiteella on myönteinen vaikutus hyvinvointiin
- taide antaa yhteyden mielelle ja fyysiselle terveydelle
- hyvinvointi on henkistä, sosiaalista ja fyysistä
- syntynyt kiinnostus kulttuuria kohtaan säilyy koko elinajan
- taide ei toimi lääkkeen vaan taiteen tavoin
- luovat keinot ja taide ovat osa ihmisyyttä
- ilman kulttuuria ihminen ei ole ihminen

Tekee mieli kulttuuria kotihoitoon!

SEMINAARI 6.10.2016 klo 12–16

Mikkelin yliopistokeskus, auditorio

"Omaan kotini tuotu kulttuurielämys on ollut minulle kohottava ja virkistävä juhlahetki. Kotihoidon työntekijätkin ovat huomanneet esityksen tuovan hymyn huoleeni. Hyvä etten ole tuntenut itseäni 39-vuotiaaksi! Ilon jakaminen on mielestäni tärkeää, silloin siitä tulee moninkertainen. Lapsuudesta saakka kotona on totuttu siihen, että kaikki jaetaan yhdessä toisten kanssa. Ei voi muuta sanoa, kuin että kulttuuri on hyvä juttu!", toteaa sydämellä ja huumorilla 93-vuotias **Marjatta Ota**.

Seminaarin järjestää
Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa -hanke

Seminaari on osa Valtakunnallista Vanhustenviikkoa 2.–9.10.2016, jonka teemana on Tekee mieli oppia – Lust att lära sig!

TEKEE MIELI KULTTUURIA KOTIHOITOON
Seminaari torstaina 6.10.2016 klo 12–16

Mikkelin yliopistokeskus, auditorio,
Lönnrotinkatu 5, 50100 MIKKELI

OHJELMA

- 11–12 Ilmoittautuminen
- 12.00 Seminaarin avaus
Puumalan kunnanjohtaja **Matias Hilden**
- 12.10 Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa
kulttuurijohtaja **Marita Kajander**,
Mikkelin kaupungin kulttuuripalvelut
- 12.20 Kulttuuricaset
• Kulttuuri osana ateriapalvelua,
lähiohjaaja **Anne Punanen**
• Hyvinvointia taiteesta/Elämäntarinat,
yhteisöpedagogi **Johanna Kuusisto**
- 12.45 Taiteilijoiden kokemuksia kotihoidon
estradilla kulttuurimaistiaisen kera
muusikko **Arto Kivekäs** sekä näyttelijät
Risto Kopperi ja **Ismo Kotro**
- 13–14 Panelistien puheenvuorot
Jaakko Erkkilä, professori, FT, Jyväskylän
yliopisto
Pauliina Lapiro, taiteen ja hyvinvoinnin
lääkintätoimittaja, Taiteen edistämiskeskus
Kai Lehtinen, PhD, esittävien taiteiden
yliopistonlehtori, Taideyliopisto, Helsinki
Kati Myllymäki, johtajajällekkäri, ESSOTE/
Etelä-Savon sosiaali- ja terveystieteiden
kuntayhtymä
Jenni Räsänen, kulttuurisuunnittelija,
Helsingin kaupunki
- 14.00 Kahvitauko

- 14.30 Kommenttipuheenvuorot
Heli Gynther, kehittämisspäälikkö,
Etelä-Savon maakuntaliitto
Niina Kaukonen, vanhus- ja vammaispal-
velujen johtaja, ESSOTE/Etelä-Savon sosiaali-
ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- 15.00 Keskustelua, näkökulmia ja mielipiteitä
päivän temasta
- 16.00 Seminaari päättyy

ENNAKKOKYSYMYKSET PANELISTEILLE

- Kulttuuri kuuluu kaikille – kuuluuko kulttuuri myös ikäihmisten julkisiin palveluihin/ kotihoitoon
- Kasvaako vai väheneekö ikäihmisten kulttuurinäkkyminen
- Kuka päättää kulttuurin roolista ikäihmisten palveluissa – ketä tarvitaan pöydän ympärille
- Kuka maksaa – mistä resurssit kulttuurin saamiseksi osaksi ikäihmisten palveluja
- Millainen ja kuinka pitkä on kulttuurin tie ikäihmisten palveluihin

Klo 16–17
Seminaariin osallistujalla
on mahdollisuus saada
antiikkiasiantuntija
Wenzel Hagelstamin
ILMAINEN HINTA-ARVIO
OMISTAMASTAAN
TAULUSTA.

Tilaisuuden puheenjohtajana
toimii **Wenzel Hagelstam**
(Hagelstam & Co), joka on
Antikkia, antiikkia -ohjelmasta
tuttu antiikkialan asiantuntija.

TAITEILIJAT ÄÄNESSÄ

- "Meille esiintyjille on annettu täysin vapaat kädet toteuttaa esitykset omalla persoonallisella tavalla"
- "Suurin osa asiakkaista kertoi aina samoista ongelmista, eli yksinäisyydestä."
- "Mukavaa kun kävit. Täällä ei koskaan tapahdu mitään. Koska voisit tulla uudestaan?"
- "Joskus työntekijä tuli puhumaan todella äänekkäästi esitykseni päälle. Pari kuulijaa pyysi häntä olemaan hiljaa jotakin kuullakseen, mutta häntä se ei kiinnostanut lainkaan."
- "Taitelijan näkökulmasta hanke on ollut kaikilla mittareilla mitattuna erinomainen."
- "On myönnettävä, että ensimmäisellä kerralla asiakkaan olohuoneessa toteutettu tunnin mittainen kulttuuritapahtuma yhdelle katsojalle on kokemuksena - vähintäänkin omituinen, mutta sitäkin palkitsevampi."
- "Asiakkaan kotiin tuli usein naapureita, ystäviä ja tuttavvia."
- "Huomasin heti paikalle mentyäni, että henkilökunnan välillä oli kiireinen ja kireä tunnelma, joka heijastui koko esityksen ajan."
- "Pitää antaa pisteet talon henkilökunnalle, kun noin ison porukan olivat saaneet paikalle, vaikka mukana oli useita todella huonokuntoisia."
- "Asiakkaiden esittämistä toivomuksista haluaisin tässä mainita erään kokemuksen. Aivan tavallinen esitys palvelutalossa. Olin paikalla hyvissä ajoin. Enne esitystä eräs katsoja suoritti joukon kysymyksiä kuten aviosäätyni, onko lapsia ym. ym. Esityksen aikana hän kommentoi milloin mitään. Esitykseni oli jo loppuillaan ja juonsin esittäväni loppulaulun. Kyseinen asiakas esitti toivomuksen: Laula se aavan meren tuolla puolen. Koska Satumaa on tuttu ja muistin sen ulkoa, täytin toiveen. Laulun jälkeen katsoja haastoi minut uudestaan. Laula se olkihattu...et sä varmaan sitä osaa. Isoisän olkihattu onnistui. ennen kuin ehdin kunnolla laulun loppuun, katsoja tilasi vielä kolmannen kappaleen. Sain toteutettua kolmannenkin kappaleen ja välittömästi laulun jälkeen sanoin katsojalle, että ei enempää toivomuksia, koska teidän on ehdittävä syömään.

Sattumalta pääsin käymään toisen kerran kyseisessä palvelutalossa ja ennen esityksen alkua keskustelin taas kyseisen katsojan kanssa. Käytiin seuraava lyhyt ja ytimekäs keskustelu:

Katsoja: Oletko käynyt kalassa?

Minä: en

K: Mikset?

M: Kalastus ei kuulu harrastuksiini

K: Oletko käynyt marjassa?

M: En

K: Oletko käynyt sienessä?

M: En

K: Mikset? Oletko ryypännyt korttis?

Harvoin sattuu, mutta myönnän, että sillä kertaa menin sanattomaksi."

- Kulttuurikokeilujen aikana kulttuurielämyksen vaikuttavuus ikäihmiseen on ollut havaittavissa jo toisella tapaamiskerralla. "Se kärtyisyys, joka edellisellä kerralla oli ollut vallitsevaa, oli poissa. Hän oli jopa hankkinut ruusun, mikä tuntui niissä olosuhteissa kohtuuttomalta vaivannäöltä. Tuntui kuin hän olisi herännyt eloon ja oli taas kiinnostunut elämästä. Aivan käsittämätön kokemus, kokemus, joka antaa taiteilijalle voimaa tehdä tätä työtä."
- "Tuntuu itsestään selvältä, mutta sanon kuitenkin: Tämän kaltaista toimintaa pitää jatkaa!"

HANKKEEN TOIMENPITEET, TAVOITELTAVAT TULOKSET JA NIIDEN ARVIOINTI

Hankkeen toimenpiteet

- ohjausryhmä kokoontui kuusi kertaa hankkeen aikana
- hankkeen alussa projektikoordinaattori, hankkeessa mukana olevan kunnan ohjausryhmän jäsen ja kotihoidon työntekijät kokoontuivat ja keskustelivat käytännön hankeyhteistyöstä
- hankkeelle laadittiin viestintä- ja tiedotus- ja toimintasuunnitelma
- yhteistyössä ohjausryhmän jäsenten kanssa hankkeesta tiedotettiin aktiivisesti jokaisen hankkeessa olevan kunnan alueella eri viestintä- ja tiedotuskanavia sekä verkostoja hyödyntäen
- tuotettiin eri kohderyhmille suunnattua tietoa hankkeen toiminnasta ja tavoitteista
- aktiivinen yhteydenpito ja tiedon levittäminen hankkeen toiminnasta keskeisille sidosryhmille (mm. kuntien sosiaali- ja terveystoimi, julkisorganisaatiot, hankkeet, Taiteen edistämiskeskus, läänintaiteilijat, kulttuuritoimijat, hyvinvointiverkostot (esim. Taikusydän - taiteen ja hyvinvoinnin valtakunnallinen yhteyspiste), järjestöt, tutkijat, ikäihmiset ym.)
- tiedottaminen medialle
- selvitettiin kyselyn avulla hankkeen kohderyhmään kuuluvien mieltymyksiä eri taiteenaloja kohtaan
- hankkeelle rekrytoitiin kolme ammattitaiteilijaa tuottamaan kulttuurielämyksiä ikäihmisille
- tarvittavien sopimusten laatiminen
- kulttuurielämysten järjestäminen ikäihmisten omassa kodissa, erilaisissa yhteisissä tiloissa sekä kunnallisen ateriapalvelun yhteydessä
- kulttuurielämysten suunnittelu ja käytännönjärjestelyistä sopiminen taiteilijoiden kanssa
- yksittäisten kulttuurielämysten koordinointi ja niistä tiedottaminen yhteistyössä eri tahojen kanssa
- Taide ja kulttuuri kotihoidossa – tilaisuudet järjestettiin Kangasniemellä, Mikkeliissä, Mäntyharjulla ja Puumalassa.
- Tekee mieli kulttuuria kotihoitoon! – seminaari järjestettiin vanhustenviikolla Mikkeliissä
- toteutettiin webropol-palautekysely hankkeen toimintaan osallistuneille
- kerättiin palautetta ja osallistujamääriä hankkeen järjestämisestä tilaisuuksista ja toiminnasta yleensäkin
- kulttuurikori-ideointipalaveri yhteistyössä Mikkelin kaupungin kirjaston ja ateriapalvelun kanssa

Onko seudullinen ikäihmisten kulttuuripalvelumalli saatu aikaiseksi

Tavoitteeksi asetettua kulttuuripalvelumallia ei ole hankkeen aikana onnistuttu luomaan. Suurena haasteena tavoitteelle oli meneillään oleva sosiaali- ja terveysalan rakennemuutos. Mikkelin seudulla sote-palvelut siirtyvät 1.1.2017 alkaen osaksi Etelä-Savon sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymää. Uuteen toimintamalliin siirtyminen on vaatinut alan toimijoilta paljon sekä resursseja että joustavuutta. Tulevaisuudessa lienee entistä tärkeämpää huolehtia siitä, että yhteistyö peruskuntien palveluiden ja kuntayhtymän tuottamien (myöhemmin maakuntien) palveluiden välillä toimii saumattomasti.

Hanke on kuitenkin mahdollistanut erilaiset kokeilut kulttuurin saamiseksi yhdeksi osaksi kotihoitoa perinteisten palvelujen rinnalle. Hankkeen aikana saadut kokemukset ovat hyödynnettävissä siinä vaiheessa, kun toimintaympäristön valmiudet ovat riittävät ikäihmisen kulttuuripalvelumallin kehittämiseen. Tutkimukset ovat kiistatta osoittaneet kulttuurin hyvinvointia ja toimintakykyä edistävät vaikutukset.

Kulttuurikokeilujen aikana havaittua:

- eri hallinnonalojen (kulttuuripalvelut/vanhuspalvelut) välinen yhteistyö lähes olematonta
- hallinnonalojen välillä ei ole luontevaa "keskustelukumppania" kulttuuriteemalle
- lainsäädännön velvoitteita ei tunneta
- toimintakentän valmiudet eivät riitä uuden kulttuuripalvelumalliin luomiseen (mm. rahoitus, resurssit, päätökset, sitoutuminen, asenneilmapiiri)
- kuntien erilaiset toimintatavat huomioitava
- ikäihmisten eriarvoisessa asemassa kunnasta ja hoitohenkilöstöstä riippuen
- kulttuurin hyvinvointivaikutuksia ei tiedosteta eikä tunneta
- tarvitaan mielenkiintoa uusia toimintatapoja kohtaan
- resurssit ja rahoitus puuttuvat
- asenteissa parantamisen varaa
- tarvitaan lisää tutkimustiedon levittämistä kulttuurin hyvinvointivaikutuksista
- kulttuurimieltymykset esille kotihoiton palvelusuunnitelmaa laadittaessa
- uusia asumismuotoja tarvitaan
- ylintä johtoa myöten tarvitaan yhteinen päätös kulttuurin liittämisestä osaksi kotihoitoa

Ovatko rakenteelliset uudistukset palvelurakenteessa saatu aikaiseksi

Jotta rakenteelliset palvelu-uudistukset olisivat mahdollisia, on eri toimijoiden yhteistyössä päättävä siitä, että ikääntyvällä on samanlainen oikeus kulttuuripalveluihin kuin muillakin väestöryhmillä. Itä-Suomi ja Etelä-Savo ovat ikääntymisen kärkialueita ja siten ikäihmisten hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ylläpitäminen korostuu. Hankkeen aikana tehdyt kokeilut ovat osoittaneet, että palvelurakenteiden muutostyöhön tarvitaan suunnitelmallisuutta ja koko organisaation tuki.

Lisääkö toimintamalli ikäihmisten osallisuutta ja osallistumista kulttuuripalveluiden piiriin

Hankkeen aikana saatiin kokemuksia erilaisista keinoista, joiden avulla voidaan lisätä ikäihmisten osallisuutta ja osallistumista kulttuuripalveluihin. On toivottavaa, että tulevaisuuden palvelurakenteissa kulttuuri on olennainen osa kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia edistäviä palveluja. Jatkossa kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisvastuu on peruskuntien ja maakuntien yhteinen tehtävä.

Kokevatko asiakkaat palvelun laadun parantuneen toimintamallin kautta

Ikäihmisten kulttuurielämyksiin liittyvä palaute oli pääsääntöisesti positiivista ja kulttuurituokio on otettu ilolla vastaan. Moni kotihoidon asiakas odottaa kulttuurielämyksiä varmasti jatkossakin.

Kuinka moni ikäihmisten palvelutoimintapaikka on toiminnassa mukana

Kulttuurielämyksiä järjestettiin Kangasniemellä, Mikkeliissä, Mäntyharjulla, Pieksämäellä ja Puumalassa 28 erilaisessa ikäihmisille suunnatussa yhteisessä kokoontumispaikassa.

Paljonko on tavoitettu ikäihmisiä toimintamallin piiriin

Ammattitaiteilijoiden toteuttamat kulttuurielämykset ja osallistujat luikuna

Suurin osa kunnista ja kotihoidon työntekijöistä ottivat ikäihmisille suunnatut kulttuurielämykset hyvin vastaan ja yhteistyö heidän kanssaan oli sujuvaa. Kulttuurielämysten käytännönjärjestelyt vaativat kuitenkin suunnittelua sopivan toimintatavan löytämiseksi eri kunnissa. Alkuhankaluudet johtuivat lähinnä mukana olevien kuntien erilaisista toimintatavoista sekä oikeiden henkilöiden ja tehokkaiden viestintävälineiden ja -kanavien löytämisestä. Myös ikäihmisten heikko kuntoa ja laaja toiminta-alue oli huomioitava suunnittelussa.

Hankkeen aikana järjestettiin kotihoidon asiakkaille yhteensä n. 80 ammattitaiteilijan tuottamaa kulttuurielämystä hankkeessa mukana olevissa kunnissa. Esiintymispaikkoina toimivat mm. erilaisten palvelutalojen yhteiset tilat, joihin ikäihmisillä oli mahdollisuus tulla seuraamaan kulttuurielämystä.

Pääsääntöisesti kulttuurielämystä seuraamaan tulleiden ikäihmisten asumismuoto oli oma koti, joka sijaitsi useimmiten viereisessä tai samassa rakennuksessa olevassa rivi- tai kerrostalossa. Kulttuurielämys oli suunnattu ensisijaisesti hankkeessa valitulle kohderyhmälle (75 vuotta täyttäneet säännöllisen kotihoidon asiakkaat), mutta kaikki talon ikäihmiset olivat tervetulleita seuraamaan esitystä. Kulttuurielämyksiä järjestettiin myös ikäihmisen omassa kodissa.

- *Ikäihmisen omassa kodissa toteutettuja kulttuurielämyksiä järjestettiin yhteensä noin 320 kertaa.*
- *erilaisissa ikäihmisille suunnatuissa yhteisissä tiloissa järjestettiin noin 80 kulttuurielämystä*
- *kulttuurielämyksiin osallistui hankkeen aikana yhteensä noin 1500 ikäihmistä*

Minkälaisia muutoksia on tapahtunut sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön toimintatavoissa

Hankkeen aikana on eri tahoilla virinnyt kiinnostusta ja keskustelua kulttuurin roolista osana vanhushpalveluja.

Hankkeen suunnitteluvaiheessa nyt meneillään olevat suuret sosiaali- ja terveystalouden rakennemuutokset eivät olleet vielä tiedossa. Muutosten määrä on valtava ja tässä yhteydessä kulttuurin juurruttaminen osaksi vanhushpalveluja vaikuttaisi pieneltä asialta toisten muutosten joukossa.

Kuntalain mukaan vastuu kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä on peruskunnilla. Myös maakunnilla on siinä oma roolinsa ja tämä on otettu huomioon mm. niiden rahoituksessa. Maakunnille on tämän hetken suunnitelmien mukaan tulossa 1 % rahoituksesta juuri hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Lopullisia päätöksiä laskentatapoineen odotellaan.

Etelä-Savossa 1.1.2017 aloittaa sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä Essote, joka järjestää mukana oleville kunnille kaikki sote-palvelut. Koska hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on paljon muutakin kuin pelkkiä sote-palveluja, olisi nyt mahdollisuus rakentaa yhteinen toimintamalli ikäihmisten ja kaikkien kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

Arto, Maila ja kulttuurielämys

LÄHIHOITAJA KOKEILEE UUTTA TOIMINTATAPAA

Pitsailta ikäihmisille – ihana esimerkki hankkeen innoittamasta toiminnasta:

Lähihoitaja järjesti omalla ajallaan pitsailan palvelutalon ikäihmisille yhteistyössä paikallisen ateriapalveluyrittäjän kanssa. Illan ohjelma menuvaihtoehtoineen jaettiin palvelutalon asukkaille ja valinnan tehtyään kiinnostuneet ilmoittautuivat pitsailtaan. Hintaa menulle kertyi viisi euroa, jonka osallistujat maksoivat itse. Palan painikkeeksi tarjottiin alkoholitonta siideriä ja olutta. Pitsat kertakäyttöastioineen käytiin noutamassa palvelutalolle. Rollit laitettiin parkkiin ja niin alkoi yhteinen pitsailta. Voitte uskoa, että kaikilla oli niin mukavaa, ja sosiaalista. Jutun juurta riittänee tästäkin hetkestä. Yksinkertaista, eikö totta...Onkohan tämä asiakassegmentti unohdettu?

Kulttuurikokeiluista ja -toiminnasta kerätään palautetta asiakkailta, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä kunnan henkilöstöltä

Kirjallisen palautteen kerääminen, liittyen mm. ammattitaiteilijoiden toteuttamiin kulttuurielämyksiin, ei toteutunut odotusten mukaisesti. Syitäkin palautteen vähäiseen määrään on tullut esille jo raportin muissa kohdissa: henkilöstön resurssien puute, vähäinen sitoutuminen, henkilöstön vaihtuvuus, ongelmat tiedonkulussa, kohderyhmään kuuluvien heikko kunto jne. Suullinen palaute oli kuitenkin poikkeuksetta positiivista. Suullista sekä kirjallista palautetta saatiin erityisesti taiteilijoilta sekä kaikilta heiltä, joiden kanssa sovimme kulttuurielämysten käytännön järjestelyistä.

SÄHKÖPOSTIJAKELUNA TOTEUTETTIIN PALAUTEKYSELY HANKKEEN YHTEISTYÖTAHOILLE

Hankkeen loppuvaiheessa lähetettiin sähköpostilla palautekysely jollakin tavoin hankkeen toimintaan osallistuneille. Määräaikaan mennessä saimme 25 vastausta. Koska saatujen vastausten määrä oli melko pieni, niin seuraavana joitakin yksittäisiä poimintoja kyselystä.

Mitä mieltä olet Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa – hankkeen tavoitteesta saada kulttuuri osaksi kotihoidon palveluja?

- *Hieno juttu ja asiakkaat tykkäävät, kun saavat vaihtelua päiviin.*
- *Tärkeä tavoite. Kulttuurilla on monia hyviä vaikutuksia ja kulttuuri kuuluu kaikille.*
- *Asia on hyvä, mutta kulttuurin tuominen yksiköihin pitää tapahtua ulkopuolelta. Hoitajat eivät yksinkertaisesti vaan ehdi järjestämään ylimääräistä.*
- *Loistavaa toimintaa, jonka hyvinvointivaikutukset kiistattomia. Nyt tarvitaan päättäjiltä arvovallintoja sekä oikea tahtotila asian toteuttamiseksi.*

Kuinka hanke on onnistunut lisäämään eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä?

Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että yhteistyön lisäämisessä oli onnistuttu hyvin tai melko hyvin. Lisäksi 22 vastaajista koki eri hallinnonalojen välisen yhteistyön kiinnostavaksi.

- *Toisen työhön tutustuminen tärkeää.*
- *Kun asioita katsoo monesta eri suunnasta, niin lopputulos on "värikkäämpi" ja tämä luo uusia mahdollisuuksia.*
- *Tieto lisääntyy toimijoiden välillä.*
- *Rajoja on syytä kaataa kaikkialta. Näin luomme yhdessä yhteistä hyvää.*

Millaisin keinoin kulttuuria on mielestäsi mahdollista tarjota yli 75-vuotiaille kotihoidon asiakkaille?

- *Kotikäynnit, kokoontumiset palvelutaloissa tai vastaavissa toimipaikoissa säännöllisin väliajoin.*
- *Kehittämällä yhteisöllistä toimintamallia ja pienkotiasumista.*
- *Ateriapalvelu*
- *Voisivatko ikäihmiset yhdessä ostaa jonkun taitelijan palveluja tai ainakin osallistua kuluihin? Kyllähän me muunkin ikäiset maksetaan itse kulttuuripalveluistamme, joten minusta ei tarvitse lähteä liikkeelle siitä, että kotihoidon asiakkaiden pitäisi saada kulttuuripalvelut ilmaiseksi.*
- *Haitarin soitto oli mahtava idea. TOIMII. Ikäihmiset, jolle tämä tarjottiin, puhui pitkään "Kivekkästä" ja muistivat laulun, jonka Kiveks soitti.*

Millä tavoin ikäihmiset ovat kokeneet kulttuurielämykset ja ovatko he kommentoineet niitä? Jos ovat, niin miten?

- *Pirstävää! Kiva, että meidän puolesta nähdään vaivaa.*
- *Kotiin tuotuna musiikillinen tarjonta oli parasta, koska muistisairaakin ymmärtävät musiikin päälle ja heille nousee joistain kappaleista muistoja mieleen liikuttumiseen asti. Musiikkiesitys muistettiin vielä pitkän ajan jälkeen. Pelkän monologin kuunteleminen ei herättänyt suuria tunteita, joistakin tarinoista ei ole edes pidetty. Monologin kuunteleminen vaatii myös asiakkaalta enemmän, jotta ymmärtäisi tarinan.*
- *Ikäihmiset ovat tyytyväisiä.*

Tuleeko kulttuurielämyksen toteuttajan olla ammattitaiteilija vai voiko elämyksen toteuttaa esim. jonkin taiteenalan harrastaja?

- *Ei tarvitse olla ammattitaiteilija.*
- *Harrastajakin käy oikein hyvin.*
- *Molempia tarvitaan.*
- *Hyvä harrastaja kyllä, mutta vaatii herkkyyttä ja taitoa.*
- *Lähtökohtaisesti ajattelen niin, että ammattinimike ei välttämättä ole suoraan verrannollinen esityksen/kulttuurielämyksen viihdyttävyyteen tai välttämättä edes laatuun. Usein näin toki on, ja puhuttaessa isoista organisaatioista, on hyvä, että kulttuurielämyksen toteuttaa ammattilainen, sekä laadun että vastuullisuuden takia. Eri taiteenalojen ammattilaiset saavat myös laajennettua omaa työkuvaansa, mikä on positiivinen seikka. Periaatteessa näen kuitenkin, että myös harrastajat voivat toteuttaa kulttuurielämyksiä, varsinkin, jos he edustavat jotain luotettavaa organisaatiota, yhdistystä yms.*
- *Molempia tarvitaan, eivät voi olla poissulkevia, vaan täydentäviä.*

Jos sinusta tulee joskus säännöllisen kotihoidon asiakas, niin haluaisitko silloin kulttuurin olevan osana kotihoidon palveluja?

Kaikki 25 vastaajaa halusi kulttuurin osaksi kotihoitoa.

- *Kulttuuri kuuluu kaikille.*
- *Nytkään hoitajat eivät ehdi kaikkea, ei hoitajilla varmasti silloinkaan ole aikaa.*
- *Olisi orpoa ja näivettävää jäädä ilman jotain, johon on osallistunut koko ikänsä.*
- *Koska kulttuuri pitää elossa.*
- *Haluan tuntea olevani elossa, vaikka olisinkin hoidettavana.*
- *Haluan valita, en halua kaikkea.*
- *Ihminen ei elä pelkästä makkarasopasta.*

LOPUKSI

Kotihoidon palvelujen tarve tulee lisääntymään kiihtyvän ikääntymisen myötä. Tämänhetkisenä tavoitteena on tukea ikäihmisten kotona asumista mahdollisimman pitkään. Tarvitaankin entistä asiakaslähtöisempiä ja yksilöllisempiä kotihoidon palveluja. Erilaisia kokeiluja kulttuurin saamiseksi osaksi kotihoidon palveluja on toteutettu useita ja niiden tulokset ovat hyödynnettävissä palveluja kehitettäessä. Nyt olisi hyvä hetki tunnustaa tutkimustulokset kulttuurin hyvinvointivaiikutuksista ja tehdä päätös kulttuurin liittamisestä yhdeksi osaksi kotihoitoa.

Yhtenäinen toimintamalli varmistaisi myös sen, että ikäihmiset olisivat tasa-arvoisessa asemassa toisten kanssa asuinpaikasta, toimintakyvystä tai hoitohenkilöstöstä riippumatta. Hyvinvoiva ikäihminen on kaikkien etu ja tämä saattaisi vähentää myös kunnallisen kotihoidon kustannuksia. Vastuu omasta hyvinvoinnista on myös jokaisella kuntalaisella itsellään.

Myös Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa -hanke on mahdollistanut kotihoidon piiriin kuuluvien ikäihmisten hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistämisen kulttuurin keinoin. Monta muistoa, tunnetta, hymyä ja kyyneltäkin on kohotettu pintaan kulttuurielämysten ja kohtaamisten voimalla. Kulttuurituokiosta on riittänyt tarinaa viikoiksi eteenpäin. Tositoimiinkin on ryhdytty ja erään vanhemman herran kannel kaivettiin esiin vinttikomeron perimmäisestä nurkasta. Voimisteluliikkeetkin ovat tuntuneet vaihteeksi ihan järkeville.

Hankkeen aikana on tullut sellainen vaikutelma, että päättäjät kokevat vanhenemisen vieraana asiana, joka ei tule koskettamaan heitä itseään missään vaiheessa. Ingrid Bergmanin sanoin: "Ikääntyminen on kuin vuorelle nousua, hengästyttää hieman, mutta näköala paranee."

LOPPUJEN LOPUKSI NÄKÖKULMIA TEKIJÖILTÄ

ARJA VÄÄNÄNEN

hyvinvointikoordinaattori, Mikkelin kaupunki ja hankkeen ohjausryhmän jäsen

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia (Liikanen v. 2010) –valtakunnallisen toimintaohjelmaehdotuksen tavoitteena on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kulttuurin ja taiteen keinoin sekä osallisuuden lisääminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Ohjelman painopisteissä ovat 1) kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä 3) työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa on monia mahdollisuuksia hyödyntää taiteen ja kulttuurin keinoja.

Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa -hankkeessa eri taiteenalojen kulttuurielämysten vieminen kohdennetusti kotihoidon asiakkaille heidän omaan kotiinsa oli vaikuttavaa ja niiden myötä syntyi kokemuksellista näyttöä hyvinvoinnin lisääntymisestä. Kulttuurielämykset ja toisen ihmisen kohtaaminen lisäsivät onnen tunteita ja iloa sekä vaikuttivat positiivisesti hyvinvointiin ja terveyteen. Ikäihmiselle on ollut suuri elämys saada kulttuuri lähelle omassa kodissa. On ollut mitä odottaa. Hyvistä kokemuksista huolimatta tällainen toimintamalli tuskin on jatkossa realistinen. On kuitenkin tärkeää pohtia keinoja, joiden avulla olisi mahdollisuus toteuttaa erilaisia kulttuurituokioita ikäihmisen omassa asuinympäristössä, esim. kerrostalojen kerhohuoneissa tai muissa yhteisissä tiloissa.

Toisaalta kirjallisuuden, musiikin, taideteosten jne. lainaaminen koteihin on mahdollista. Hankkeen aikana tehdyt kokeilut osoittivat, että toimijoiden ennakoluulottomuus ja yhteinen tahtotila veivät asioita eteenpäin. Jatkossakin tarvitaan päätöksiä, rahallisia resursseja ja ennen kaikkea toimijoita, jotka haluavat tehdä asioita yhdessä uudella tavalla. Kulttuurin saaminen osaksi vanhuspalveluja edellyttää myös koordinoitua ja vastuun määrittelyä.

Tekee mieli kulttuuria kotihoitoon -seminaarissa tuotiin kulttuurin hyvinvointivaikutukset laajasti esille.

Ihmisten yksilöllisistä eroista ja elämäntilanteista johtuen kukin ammentaa hyvinvointia eri taiteen ja kulttuurin muodoista.

Taide ja kulttuuri rentouttavat ja laittavat liikkeelle elimistön myönteiset voimat. Kokemus omasta arvosta ja arvokkuudesta lisääntyy. Jokaiselle tulee olla halutessaan osallisuus kulttuuriin. Jo kansantaudiksikin asti yleistyneen yksinäisyyden ja yksinäisyyden haittailmiöiden torjumisessa näen, että yhteisöissä tehtävällä ja palveluissa toteutettavalla kulttuurityöllä on mittamattomat hyvinvointivaikutukset!

ANNA-MARI ROSENLOF, FM

Kirjoittaja toimii taiteen ja hyvinvoinnin valtakunnallisen yhteyspisteen Taikusydämen projektipäällikkönä Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa. www.taikusydan.fi

Hankkeista pysyviksi käytännöiksi?

Viime vuodet ovat olleet taiteen hyvinvointivaikutuksiin liittyvien hankkeiden kulta-aikaa. Niissä on luotu alkuja poikkihallinnolliseksi yhteistyöksi sekä kehitetty toimintamalleja, jotka eivät kuitenkaan ole juurtuneet osaksi palvelurakenteita. Toiminta on pistemäistä ja perustuu henkilökohtaisiin suhteisiin.

Kokemukseni mukaan taiteen hyvinvointivaikutuksia vievät eteenpäin yksittäiset tulisielut, jotka

ovat kokeneet työssään toiminnan vaikuttavuuden. Tyypillistä on, etteivät hankkeiden osapuolet sitoudu prosessiin ja siitä viestimiseen yhteismitallisesti. Toiminta suunnitellaan vain toisen osapuolen näkökulmasta, jolloin jaettu päätöksenteko ja asiantuntijuus sekä aito osallisuus jäävät puuttumaan. Harvoissa hankkeissa esimerkiksi otetaan suunnitteluun mukaan asiakkaita, joille toiminta kohdentuu.

Parhaimmillaan hankkeet ovat oiva työkalu organisoida tehokkaasti kehitystyötä ja kokeilla uusia tapoja tehdä asioita toisin. Pahimmillaan hankerahaa pumpataan kehittämistoimintaan erilaisilla rahoitusinstrumenteilla samaan aikaan kun perustoimintarahoista leikataan. Päällekkäinen hankevalmistelu ja samankaltaisten pilottien keksiminen eri tahoilla on arkipäivää. Valtava määrä resursseja kuluu nopeatempoisen hankerahoituksen hakemiseen, toiminnan käynnistämiseen ja lopettamiseen.

Hakemuksiin syötettävässä hankejargonissa pyritään sekä uusien toimintamallien kehittämiseen että toiminnan juurruttamiseen. Yleensä tapana on kuitenkin palkata hankkeeseen ulkopuolinen koordinaattori. Entä jos siirrettäisiin hankekoordinaattoriksi kunnan työntekijä ja palkattaisiin hänelle sijainen? Tämä helpottaisi kehittämisosaamisen juurtumista organisaatioihin. Samalla perustyöhön avautuisi mahdollisuus raikkaisiin näkökulmiin, uuden osaamisen hyödyntämiseen ja työnkiertoon. Viime aikoina olen miettinyt myös hankkeissa mukana oleville sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille palkattavia sijaisia, jotta vakituinen henkilökunta voisi keskittyä kehittämistoimintaan ja uusien työtapojen juurruttamiseen.

Hyvinvointi on koko kaupungin asia!

Kulttuurihyvinvointipalveluiden tuottaminen kaupunkilaisille edellyttää sekä pitkäjänteistä rahoitusta että päämäärätietoista kumppanuuksia palveluiden tuottajien ja kehittäjien välillä. Uusien työtapojen juurruttamiseen osaksi kaupungin palveluita tarvitaan koko organisaation aitoa sitoutumista. Toimialojen on jaettava tehtävät ja vastuut sekä luotava yhteistyörakenne, joka sitouttaa palvelualueet toimimaan kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämiseksi. Tarvitaan luottamusta, yhteisiä tavoitteita ja arvoja sekä verkostoitumistaitoja. Osallistujilla tulee olla mahdollisuus tehdä päätöksiä ja viedä asioita eteenpäin.

Tärkeässä asemassa on myös täydennyskoulutus, jotta henkilöstölle voi syntyä omakohtainen kokemus taiteen ja kulttuurin keinoin asiakastyöhön avautuvista mahdollisuuksista – arjen kulttuurin toteutumisesta esimerkiksi osana vanhuspalveluita. Konkretia avautuu vain omakohtaisen taidesuhteen tunnistamisen ja havainnollistavien esimerkkien kautta. Julkisen sektorin kustannusten hillitsemiseksi resursseja on suunnattava jatkossa entistä enemmän hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen korjaavien palveluiden vähentämiseksi. Tarvitaan uusia keinoja, joilla erityisesti kohonneen riskin ryhmissä olevien ihmisten toimijuutta ja vastuun ottamista omasta elämästään voidaan vahvistaa. Kaupunkiorganisaation tasolla tämä merkitsee hyvinvoinnin edistämisen kokonaisvaltaista tarkastelua, jossa hyödynnetään ennakkoluulottomasti eri toimialojen palveluita ja näkökulmia. Kotiin tuotavat kulttuurihyvinvointipalvelut ovat tärkeä osa tätä kokonaisuutta.

Onko hyvä perushoito hyvää hoitoa?

Potilaan lääkärilehti uutisoi alkusyksystä 2016 tutkimuksesta, jonka mukaan elämän loppuvaiheessa annetuista hoidoista joka kolmas oli tarpeeton. Jopa kolmasosa kuuden viimeisen elin-kuukauden aikana tehdyistä leikkauksista, tehohoitojaksoista, lääke- ja sädehoidoista arvioitiin tarpeettomiksi. Tarpeettomat hoitotoimet aiheuttavat turhia kustannuksia ja ne saattavat lisätä potilaan kärsimyksiä. Mitä jos elämän loppuvaiheessa olisi tarjolla enemmän merkityksellistä sisältöä kuten taidetta ja kulttuuria ja vähemmän raskaita hoitoja? Kuten Tampereen johtava mu-seolehtori Sanni Pöntinen toteaa, elämän sisältöä on ikävä hoitaa lääkkeillä. Onko meille tärkeää

hyvä perushoito vai hyvä elämä? Miten sinä haluaisit tulla ikääntyneenä hoidetuksi ja kohdatuksi kotonasi, kun olet jo ulkopuolisen avun tarpeessa?

Yhteiskunnastamme puuttuu paikkoja nähdäksi ja kuulluksi tulemiselle. Perushoito pitää meidät hengissä, mutta samalla sisällämme pahoinvointi voi kasvaa. Uskon, että taiteella ja kulttuurilla on ratkaiseva merkitys tarjota tila, jossa voimme tulla tasavertaisesti nähdäksi ja kuulluksi – tulla näkyväksi ihmisenä kaikkine inhimillisine tarpeineen.

<http://www.potilaanlaakarilehti.fi/uutiset/elaman-loppuvaiheessa-annetuista-hoidoista-joka-kolmas-oli-tarpeeton/> (viitattu 18.11.2016)

ANNE PUNTANEN

lähihoitaja, Mikkelin kaupunki

"Voi miten ihanaa, kiljaisi Irma 91 v, kun kotiovesta astui haitarimies ja ateriapalvelun työntekijä samanaikaisesti sisään. Kanaviilokkia ja jälkiruuaksi Metsäkukkaa. Minulle henkilökohtaisesti! Minulle joka ei muuten voi osallistua kulttuuritapahtumiin ilman apua."

"Mitä, mitä ihmettä! Lihapullia, perunamuusia ja haitarimusiikkia jälkiruuaksi, eihän tämä ole totta! Paavo 89 v: Nipistä minua Anne. Olenko oikeasti tässä ja sinä siinä ja haitarimies soittaa minulle Tonavan aaltoja, joita en ole kuullut vuosiin sen jälkeen kun rakas vaimoni nukkui pois."

"Onko minulla syntymäpäivä, nimipäivä? kyseli 86-vuotias Kyllikki, kun haitari ja ruoka saapuivat yhdellä oven avauksella sisään. Paljonko tämä maksaa? Odota kampaan hiukseni ensin ja vaihdan mekon. Ja sitten alettiin toivoa musiikkikappaletta. Häävalssin haluaisin vielä kuulla ja kun häävalssi alkoi haitarista soida, siinä samassa alkoi jalkapohjia kutittaa, rolli sivuun ja tanssimaan. Voi tätä ilon päivää, sain tämänkin vielä kokea, ennen kun luoja korjaa pois."

Kuinka tämä oli mahdollista ja miten tämän toteutimme?

Asian mahdollisti Kulttuurisäpinää senioreille Etelä-Savossa –hanke. Kyselimme asiakkailta, että millaisesta kulttuurista asiakas pitää ja millaista kulttuuria hän haluisi kuulla tai tuntea. Kotiin oli mahdollisuus tarjota ammattitaiteilijoiden esittämänä monologia, runoutta ja haitarimusiikkia. Musiikki liitettyä ateriapalveluun osoittautui kaikista helpoimmaksi toteuttaa, koska asiakkaan luona käytettävissä oleva aika oli lyhyt. Asiakkaat, jotka asuivat kerrostalon samassa rapussa, kokoontuivat yhteen jonkin toisen asiakkaan kotiin. Joissakin taloissa kokoonnuimme taloyhtiön kerhohuoneeseen.

Mitä tästä sai asiakkaat ja mitä hoitajat?

Ensimmäinen oli ilo ja asiakkaan huomioiminen henkilökohtaisesti hänen toiveiden mukaisesti. Hoitajat huomasivat asiakkaan muuttuvan iloisemmaksi ja vireämmäksi useamman päivän ajaksi. Asiakkaiden kotona radiot ja tv alkoi kuulua enemmän, kirjoja ja lehtiä alkoi ilmestyä pöydille. Erään asiakkaan kohdalla jopa vanha kantele piti omaisten kaivaa varastosta esille. Omatoiminen liikunta lisääntyi musiikin tahdissa vaikkapa tuolissa istuen. Laulu alkoi suihkutuksen yhteydessä kuulua sekä runoja pulppuamaan. Eli voidaan todeta, että hoitajat ja omaiset huomasivat muutoksen asiakkaassa, vireys on aivan toista luokkaa, kun arkeen tuodaan jotain uutta ja poikkeavaa.

Asiakkaat alkoivat vierailla toistensa luona, kun samassa talossa ja samassa rapussa asuivat. Ja siitä seurasi joka kuukautinen kahvituokio. Kerhohuonetiloihin tuli elämää tämän kautta ja aloitti-

vat jokaviikkoisen luku- ja rupattelutuokiot. Halutaanko tätä lisää, ennemminkin saako tätä lisää, oli monen asiakkaan ja omaisen huulilla kun kyseltiin oliko tämä hyvä juttu.

Omaiset antoivat palautetta puhelimitse ja sähköpostein. Kaikki palaute oli positiivista ja kaikki joille kulttuuria tarjottiin, ottivat meidät avosylin vastaan ja toivottivat tervetulleeksi uudestaan. Kaiken ei tarvitse olla isoa ja massiivista, pienikin voi olla kaunista ja mieleenpainuvaa, rentouttavaa ja kuntouttavaa.

Ateriapalvelu, asiakkaat ja omaiset kiittävät projektista **Seija Paksua, Kati Wellingiä ja Arto Kivekstä** joka haitareineen tarjosi meille, elämyksiä, muistoja sekä iloa pitkäksi aikaa muisteltavaksi.

HELI GYNTHNER

kehittämispäällikkö/matkailu ja kulttuuri, Etelä-Savon maakuntaliitto/Tekee mieli kulttuuria kotihoitoon! -seminaarin kommenttipuheenvuoro

”Kulttuuria kotihoitoon ja muuallekin”

Sain kutsun pitämään kommenttipuheenvuoron Tekee mieli kulttuuria kotihoitoon -seminariin ja pohdin ennakkoon esitettyjä kysymyksiä. Tässä ajatuksiani ja peilauksia myös seminaarin antiin:

Kulttuuri kuuluu kaikille, myös ikäihmisille niin julkisissa palveluissa kuin kotihoidossa!

Tästä olemme liikuttavan yksimielisiä ja jopa valmiita liputtamaan sen puolesta, että kulttuuri kuuluu jokaisen ihmisen arkeen ja kaikilla on oikeus kulttuuripalveluihin asuinpaikasta ja elämäntilanteesta riippumatta. Kulttuuripalvelut parantavat ihmisten elämänlaatua ja edistävät myönteistä sosiaalista ilmapiiriä, rakentavat yhteenkuuluvuutta ja paikallista identiteettiä, tukevat ikäihmisten kotona asumista jne. Tiedämme kyllä kaikki nämä kulttuurin hyvät vaikutukset, mutta reaalielämä ja resurssit ovat oma lukunsa.

Mistä puhutaan, kun puhutaan kulttuurista? Kunnalliseen kulttuuritoimintaan kuuluvat yleinen kulttuuritoiminta ja avustukset sekä kunnasta riippuen kirjastot, museot, teatterit, orkesterit ja taideoppilaitokset. Tulevaisuudessa kuntien kulttuuripalveluilla on yhä kasvava merkitys hyvinvoinnin edistäjänä.

Maakuntastrategiaa ollaan uudistamassa ja tässä työssä hyvinvointi ja kulttuuri yhtenä sen rakennuspuuna on yksi keskeinen näkökulma. Strategiatyötä kävi taannoin sparraamassa Jenni Airaksinen Tampereen yliopistosta. Hän on omassa väitöstutkimuksessaan tutkinut suomalaisen kunnallishallinnon uudistamista. Jennin puheista minulle jäi erityisesti mieleen, kuinka Kainuun hallintomallin toimivuutta arvioitaessa haastateltiin niin ikäihmisiä kuin syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, ja näillä molemmille ryhmillä oli yksi yhteinen odotus ja toive: he haluavat ihmiskontakteja, kohtaamisia toisten ihmisten kanssa.

Sote- ja aluehallintouudistusten ja kaikkien muidenkin uudistusten tiimellyksessä meidän on muistettava tämä perustarpeemme olla yhteydessä muihin ihmisiin ja kohdata ihmisiä, jotka ovat meille läsnä. Ei me aina tarvita hoitoa vaan monesti läsnäolo, kuulluksi tuleminen ja kohtaaminen riittävät.

Kulttuuria kotihoitoon -malleissa on minusta kyse juuri tästä. Sillä mistä taiteenalaista puhutaan tai miten ammattimaista kulttuuritarjontaa on – kaikki kunnia ammattitaiteilijoille! – ei minusta ole niinkään suuri painoarvo kuin sillä, että ihmiset eivät jää yksin. En tarkoita tällä sitä, että ikäihmisille ei tulisi tarjota ammattitaiteilijoiden tekemiä esityksiä ja taidenautintoja, mutta näiden lisäksi ja rinnalle tarvitaan ehdottomasti omaisten aktivoimista ja vapaaehtoistoimijoita, henkilökunnan luovuuden käyttöönottoa, heidän ja meidän kaikkien yhteistä tahtoa ja asennetta kohdata toisemme.

Kulttuuria kotihoitoon -keskustelussa toivoisin, että kulttuuri nähtäisiin mahdollisimman laajasti, kattaen kaiken korkeakulttuurista puutarhan tai eläinten hoitoon, populaarikulttuurista mopon rassaamiseen tai piirakoiden paistamiseen - omanlaisesta hengen viljelystä näissä kaikissa on kyse. Kulttuuri on identiteettiä, itseilmaisua, osallistumista, arjen tekoja ja toimintatapoja. Ikäihmisissä niin kuin meissä muissakin on valtaisa kirjo eri asioista kiinnostuneita ja eri asioiden parissa viihtyviä ihmisiä. Ikäihmisiääkään ei sovi asettaa samaan muottiin ja tarjota heille vain yhdestä tuutista kulttuurievästä.

Silmiini osui nettiuutinen, joka oli otsikoitu "82-vuotias Led Zeppelin -fani Irmeli sai vinylilevyt ja -soittimen: Vihdoinkin mulle tapahtuu jotain kivaa!" Kokemus oli ihan vastaava kuin seminaariesitteessä ollut Marjatan esimerkki kotiin tuodusta kulttuurielämyksestä ja sen virkistävästä voimasta. Ainakaan minulle ei ensimmäisenä tulisi mieleen, että vanhus on Led Zeppelinin puutteessa, mutta näinkin voi olla. Tässä tapauksessa Irmeli ei kaivannutkaan ihmistä kotiinsa, mutta hänkin tarvitsi sen kanssaihminen, kuuntelijan, käytännössä radiotoimittajan, jotta hänen ongelmansa ratkesi: Irmeli sai uuden neulan vinylilevysoittimeen ja saattaa taas nauttia elämästä ja rakastamastaan musiikista.

Ikäihmisten palveluista ja osana sitä kulttuuripalveluista päättävät suurelta osin julkiset toimijat, mutta osittain myös kaikki me veronmaksajina, kanssaihmisinä ja mahdollistajina. Esim. kulttuurikaveri-toiminnasta on paljon hyviä kokemuksia. Oleellinen ja merkittävä tekijä kotona asumisen mahdollistajana ja tukena ovat omaishoitajat tai jos ei viralliset omaishoitajat, niin omaiset ja läheiset. Heidän aktiivisuutensa varassa on myös monen kotihoidossa olevan kulttuurielämä. Ja vastaavasti heidän jaksamiseensa ja hyvinvointiinsa kannattaa ja pitää myös panostaa, ja tässä kulttuuripalveluilla ja -tarjonnalla voi olla todella suuri rooli.

Kuka maksaa, mistä resurssit? ovat tärkeitä kysymyksiä, mutta ehkä oleellisempaa kuin raha on asenne eli haluammeko me edistää kulttuurin saavutettavuutta ja saatavuutta ja jos, niin mitä voimme tehdä käytettävissä olevilla, todennäköisesti hyvinkin pienillä resursseilla. Kati Myllymäki kertoi esimerkin Tuukkalan sairaalassa järjestetystä vastanteko – tapahtumasta, Anne Puntanen tulevasta aikakausilehtien kierrätyksestä. Nämä ovat loistavia esimerkkejä; kumpikin pieniä, ei taloudellisesti merkittäviä panoksia vaativia, mutta oikealla asenteella toteutettuja merkityksellisiä tekoja. Yhteisöllisyyttä, osallisuutta.

Ikäihmisille suunnatut kulttuuripalvelut on tärkeä asia ja asian tärkeys korostuu meillä täällä Etelä-Savossa, jossa väestö ikääntyy kovaa vauhtia. Meidän on kyettävä huolehtimaan niin lapsiperheiden kuin ikääntyvienkin hyvinvoinnista ja samalla koko maakunnan elinvoimaisuudesta.
